

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Animoterapie a mentálně handicapovaní

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Dagmar Přinosilová, Ph.D.

Vypracovala:
Martina Šafránková, DiS.

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Animoterapie a mentálně handicapovaní“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 20.4.2011

.....
Martina Šafránková, DiS.

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Dagmar Přinosilové, Ph.D. za odborné vedení, velmi vstřícný přístup a cenné rady, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Děkuji také mamince, příteli Lukáši Řezáčovi a mému psovi Ronymu za velkou podporu a pomoc v průběhu celého mého dosavadního studia.

Martina Šafránková, DiS.

OBSAH

ÚVOD	5
1. MENTÁLNÍ RETARDACE	7
1.1 Vymezení základního pojmu mentální retardace a její etiologie	7
1.2 Klasifikace a charakteristika jednotlivých stupňů mentální retardace	8
1.3 Domovy pro osoby se zdravotním postižením	10
2. ANIMOTERAPIE JAKO SOUČÁST PÉČE O JEDINCE S MENTÁLNÍ RETARDACÍ	12
2.1 Animoterapie a její přínos	12
2.2 Historický vývoj animoterapie a její současný stav	13
2.3 Metody animoterapie	15
2.4 Formy animoterapie	16
2.5 Využití zvířecích druhů v animoterapii	17
2.5.1 Canisterapie	17
2.5.2 Hiporehabilitace	21
2.5.3 Využití dalších zvířecích druhů v animoterapii	27
3. VYUŽITÍ ANIMOTERAPIE V DOMOVĚ PRO OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM ZÁMEK BŘEŽANY	31
3.1 Cíl práce, metody	31
3.2 Charakteristika vzorku respondentů a Zámku Břežany	33
3.3 Vlastní šetření	39
3.4 Výsledky šetření	46
ZÁVĚR	49
RESUMÉ	51
ANOTACE	52
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
SEZNAM PŘÍLOH	57

ÚVOD

Problematika zdravotního nebo mentálního handicapu všeobecně nabývá stále více na významu, a to právě v souvislosti se současným trendem humanizace přístupu k takto znevýhodněným jedincům a jejich integraci do společnosti. Proto se objevují nové metody práce a mezi nimi i animoterapie, což je metoda ucelené rehabilitace za podpory a přítomnosti zvířat. V posledních letech je animoterapie dynamicky se rozvíjející oblastí péče o klienty, v níž se stále otevírají nové a nové možnosti, přístupy a techniky.

Není dobré animoterapii přeceňovat, ale ani zavrňovat. Při rozumném a uvážlivém využití se může stát přínosem pro fyzicky a mentálně handicapované, ale i pro relativně zdravé jedince. Dnes, kdy se lidé navzájem mezi sebou stále více odcizují a postupně ztrácejí pouto k přírodě, a kdy je zatěžuje velká míra stresu, se ukazuje, že právě zvířata dokážou tento stres neuvěřitelně lehce odbourat. Zvíře se také stává naším důvěrníkem, podporuje sociální kontakt, je motivací pro pohyb i učení a v neposlední řadě poskytuje absolutní přijetí bez ohledu na stáří, handicap nebo stanovenou diagnózu. V přítomnosti zvířat často zapomeneme na naše starosti, myšlenky se rozptylují a my se tolik nezaobíráme sami sebou. Zvířata nás učí péči, pravidelnému režimu i lásce. Mohou nám různými způsoby pomáhat překonávat bariéry a ukazovat nám cestu životem z té lepší stránky.

Animoterapie a mentálně handicapovaní je tématem mně osobně velmi blízkým. Již šestým rokem pracuji v Domově pro osoby se zdravotním postižením jako terapeut v tamějším hospodářství. Tuto práci neberu pouze jako nutné zaměstnání se stanovenou pracovní dobou, ale vykonávám ji velmi ráda a především celým svým srdcem. V domově jsem poznala, jak je práce s těmito lidmi náročná i plná překážek, ale také obohacující a přinášející nové pohledy na svět. K volbě tématu mé bakalářské práce mě motivovala ještě má láska ke zvířatům. Již dlouhou dobu sama jezdím na koních a mým nejvěrnějším kamarádem, který mě doprovází i do práce je zlatý retrívr Rony. Zvířata jsou součástí mého života a život bez nich si snad už ani nedovedu představit.

Bakalářskou práci člením na část teoretickou a praktickou. První kapitola se zabývá definováním mentální retardace, její klasifikací a psychologickou charakteristikou lidí s mentálním postižením. Považuji za důležité zmínit zde i problematiku ústavní péče v domovech s celoročním provozem. Druhou kapitolu věnuji představení animoterapie a jejího přínosu. Zmíním i historický vývoj a současný stav, uvedu jednotlivé metody a formy animoterapie. Zároveň se druhá kapitola zaměřuje na využití možných zvířecích druhů v animoterapii.

V praktické části představím Domov pro osoby se zdravotním postižením Zámek Břežany a animoterapii v tamějším hospodářství, kde probíhal můj průzkum zaměřený na zjištění preferencí samotných klientů. Cílem průzkumu je zjistit, jaký mají vybraní klienti vztah ke zvířatům, zda se jim nabízené aktivity v rámci animoterapie líbí a co jim vlastně přináší. Prostřednictvím kazuistik vybraných klientů chci demonstrovat animoterapii v praxi a zamyslet se nad otázkou, zda má animoterapie v tomto zařízení nějaký reálný smysl.

Bakalářská práce může být přínosem pro čtenáře k získání či ucelení informací o mentálně handicapovaných a animoterapii. Praktický přínos však bude mít práce především pro rozvoj a zkvalitnění služby animoterapie v domově. Informace od jednotlivých klientů mohou pracovníkům poskytnout zpětnou vazbu týkající se oblíbenosti jednotlivých činností i zvířat. Výsledky průzkumu mohou být použity i jako relevantní informace pro vedení tohoto zařízení i jiných domovů.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Mentální retardace

Mentálně handicapovaní představují jednu z nejpočetnějších skupin mezi všemi postiženými.

1.1 Vymezení základního pojmu mentální retardace a její etiologie

„Za mentálně postižené se považují takoví jedinci, u nichž dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování. Hloubka a míra je u nich individuálně odlišná“ (Švarcová, 2000:24).

Dolejší (1978) považuje mentální retardaci za vývojovou poruchu integrace psychických funkcí, která postihuje duševní, tělesnou i sociální složku osobnosti jedince. Jde o stav trvalý, který může být vrozený nebo časně získaný do dvou let dítěte.

Příčinou mentální retardace je postižení centrální nervové soustavy, které může vzniknout různými způsoby. Různorodé příčiny se vzájemně ovlivňují, spolupůsobí a v některých případech se příčina ani nepodaří zjistit. Vágnerová (2004) rozděluje příčiny vzniku mentální retardace do následujících základních skupin:

- působení různých vlivů v prenatalním období, tedy ještě před narozením dítěte, kdy faktory poškozující normální vývoj dítěte mohou působit prostřednictvím organismu matky. Jedná se například o infekce matky během těhotenství, její špatnou výživu, zneužívání psychoaktivních látek nebo různé úrazy matky.
- k poškození může dojít i v perinatálním období, tedy při porodu, nejčastěji vlivem nedostatku kyslíku, mechanickým stlačením hlavičky dítěte nebo při dlouhotrvajícím porodu.
- možné je i poškození mozku dítěte v postnatálním období, tedy do dvou let věku dítěte, kdy se jedná především o infekce novorozence, záněty mozku nebo různé úrazy.

- může se rovněž jednat o dědičně podmíněný mentální defekt, který vzniká na základě poruchy ve struktuře nebo funkci genetického aparátu, např. Downův syndrom.

Monatová (1992) dodává, že pokud je příčinou vývojového opožďení nedostatečná a nepřiměřená výchova, nejedná se o mentální retardaci. V tomto případě mluvíme o pseudooligofrenii neboli zdánlivé mentální retardaci. Tento handicap není vrozený, ani trvalý. Vlivem vhodného výchovného působení může dojít i ke zlepšení tohoto stavu.

1.2 Klasifikace a charakteristika jednotlivých stupňů mentální retardace

Důležitým kritériem hodnocení poruchy rozumových schopností je dle Fischera a Škody (2008) kvantita jejich úbytku. Můžeme ji určit srovnáním úrovně schopností postiženého jedince s normou ve společnosti. Nejpoužívanějším a nejznámějším vyjádřením úrovně inteligence je inteligenční kvocient, pomocí něhož lze určit hloubku mentální retardace.

Při klasifikaci mentální retardace se v současné době užívá 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí, zpracovaná Světovou zdravotnickou organizací v Ženevě, která vstoupila v platnost od roku 1992. V této klasifikaci je mentální retardace zařazena do 5. kapitoly – *Poruchy duševní a poruchy chování*, a proto má jako první označení písmeno F. Podle úrovně inteligenčního kvocientu dělí mentální retardaci do šesti základních kategorií:

- F 70 lehká mentální retardace
- F 71 středně těžká mentální retardace
- F 72 těžká mentální retardace
- F 73 hluboká mentální retardace
- F 78 jiná mentální retardace
- F 79 nespecifikovaná mentální retardace

Lehká mentální retardace (IQ 69 – 50)

Lehce mentálně retardovaní si osvojují řeč sice opožděně, ale většinou dosáhnou schopnosti dorozumět se v každodenním životě. Většina z nich také dosáhne úplné nezávislosti v osobní péči a v praktických dovednostech v domácnosti. Nejvýraznější problémy se projevují v období školní docházky. Mnozí postižení mají specifické problémy se čtením a psaním. Vážně schopnost abstrakce a logického usuzování, myšlení je stereotypnější a málo pružné. Nejčastěji se vzdělávají v základní škole praktické, ale při splnění stanovených podmínek mají možnost integrace do běžné základní školy. V dospělosti mohou dosáhnout určité samostatnosti a pracovní se začlenit, potřebují pouze dohled a oporu. Důsledky retardace se mohou více projevit, pokud je postižený emočně a sociálně nezralý, proto velký význam při socializaci hraje výchovné působení a rodinné prostředí (Švarcová, 2000).

Středně těžká mentální retardace (IQ 49 – 35)

U jedinců se středně těžkou mentální retardací je rozvoj myšlení a řeči výrazně opožděn a opoždění přetrvává až do dospělosti. Řeč je velmi jednoduchá, slovník obsahově chudý, časté jsou agramatismy. Někdy může jedinec komunikovat pouze nonverbálně. Podobně je také omezena schopnost sebeobsluhy a zručnost. Nejčastěji se vzdělávají v základní škole speciální, někteří žáci si mohou osvojit základy čtení, psaní a počítání. V oblasti emocionální se projevuje labilita, časté jsou nepřiměřené afektivní reakce. Řešit samostatně a úspěšně náročnější situace většina postižených bez pomoci nezvládá. V dospělosti jsou jedinci obvykle schopni vykonávat jednoduchou manuální práci pod odborným dohledem (Bazalová, 2006).

Těžká mentální retardace (IQ 34 – 20)

Osoby s tímto stupněm postižení se dle Bazalové (2006) projevují pohybovou neobratností, značným omezením psychických procesů, výrazným narušením afektivní sféry, nestálostí nálad i impulzivitou. Někteří jedinci zvládnou osvojení základních hygienických návyků a prvků sebeobsluhy. Poznávají blízké osoby. Rozvoj komunikačních dovedností je minimální, řeč je omezená na několik jednoduchých slovních výrazů nebo se nemusí vytvořit vůbec. Vzdělávají se na základní škole speciální. Postižený může být schopen porozumět běžným sociálním situacím, ale je závislý na celoživotní péči jiných lidí.

Hluboká mentální retardace (IQ pod 20)

Většina osob z této kategorie je imobilní nebo výrazně omezena v pohybu. Poznávací schopnosti se téměř nerozvíjejí a ani základy řeči se nevytvoří. Většinou se jedná o kombinované postižení. Častý je výskyt stereotypních automatických pohybů a sebepoškozování. Možnosti jejich vzdělávání a výchovy jsou velmi omezené. Nemají schopnost pečovat ani o své základní potřeby a tudíž potřebují stálou pomoc a dohled (Švarcová, 2000).

Jiná mentální retardace

Tato kategorie se používá pouze tehdy, když stanovení stupně mentální retardace je nesnadné pro přidružené sensorické nebo somatické poškození, např. u neslyšících, nevidomých, u jedinců s těžkými poruchami chování či osob s autismem.

Nespecifikovaná mentální retardace

Tato kategorie se používá v případech, kdy je mentální retardace sice prokázána, ale není dost informací, aby bylo možno pacienta zařadit do jedné ze shora uvedených kategorií.

1.3 Domovy pro osoby se zdravotním postižením (dříve ústavy sociální péče)

„Domovy pro osoby se zdravotním postižením poskytují dlouhodobé pobytové služby osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Tato služba je určena především těm lidem, kterým z objektivních důvodů již nelze zabezpečit pomoc v jejich přirozeném sociálním prostředí. Služba obsahuje pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů“ (www.mpsv.cz).

Okruh možností péče o mentálně postižené se v posledních letech stále více rozšiřuje. Objevují se některé nové formy péče jako například chráněné bydlení nebo osobní asistence. Ústavní péče však nadále zůstává jako jedna ze základních forem

sociálních služeb. Dle Pipekové (2006) tato forma péče přichází obvykle v úvahu, když náročnost potřebné péče překročí možnosti rodiny nebo rodina z různých důvodů nefunguje a je potřeba zajistit přechodně či trvale komplexní péči člověku, který ji potřebuje.

Současná společnost zaujímá k problematice ústavní péče obvykle dva protichůdné postoje. Odpůrci ústavů je zavrhuje jako celek a požadují jejich úplné zrušení. Na druhé straně se objevují tvrzení, že v ústavní péči je všechno v pořádku, idealizují současný stav a nevidí důvody k větším změnám. Pravda se, jako obvykle, pohybuje někde uprostřed.

Švarcová (2000:138) uvádí: „Světové trendy v péči o lidi s mentálním postižením přinášejí odklon od institucionální péče poskytované ve velkých zařízeních a směřují k humánnějším formám péče zajišťované v zařízeních rodinného typu, v chráněných bytech, ve společných bytech pro několik uživatelů nebo za pomoci osobních asistentů v integrovaném bydlení v běžné městské zástavbě.“

Pipeková (2006) však dodává, že existence ústavů sociální péče je spojena s vývojem naší společnosti. Faktem také zůstává, že tyto ústavy mají dosud v péči o mentálně handicapované ničím nezastupitelné místo a stále v nich žije velké procento osob. Představy o jejich okamžité likvidaci jsou proto nejen naivní, ale i nezodpovědné.

Současný přístup k ústavům sociální péče se promítá do hledání nových cest a hlavním cílem sociální politiky v oblasti ústavní péče je transformace pobytových sociálních služeb. V souvislosti se zlepšením péče se hovoří o třech základních trendech: integraci, normalizaci a humanizaci. Integrace představuje překonání nepřirozeného oddělení lidí s mentální retardací od světa lidí nepostižených. Jedná se o program začlenění jedince do společnosti. Normalizace poukazuje na skutečnost, že i postižení lidé mohou žít poměrně běžným životem jako jejich nepostižení spoluobčané. S oběma trendy souvisí humanizace, která znamená respektovat postižené občany jako rovnocenné členy společnosti a pomáhat jim zvládat důsledky jejich handicapu (Švarcová, 2000).

2. Animoterapie jako součást péče o jedince s mentální retardací

2.1 Animoterapie a její přínos

V České republice není jednotné názvosloví týkající se terapeutické práce se zvířaty. V literatuře se můžeme setkat s pojmy zooterapie, animal terapie, zoorehabilitace, které však mají s pojmem animoterapie stejný význam.

Animoterapie je podpůrná léčebná metoda, která využívá interakce člověka a zvířete, které je k této činnosti speciálně vychované. Dle Freeman (2007) pod pojmem animoterapie rozumíme pozitivní až léčebné působení zvířete na člověka.

Vědecké výzkumy shodně potvrzují, že blízký a dlouhodobý kontakt člověka se zvířetem je provázen příznivými fyziologickými, psychologickými a společenskými stavy, které zlepšují celkové zdraví, upravují psychiku a tím i kvalitu života. Nerandžič (2006) uvádí, že nemocní lidé chovající zvířata mají nižší hladinu krevních tuků, cukrů a nižší krevní tlak než lidé, kteří žádné zvíře nechovají. Také méně trpí depresemi, chovaná zvířata mají totiž antidepresivní účinek, protože dokážou milovat člověka s naprosto nepředstíranou láskou. Mohou lidem pomoci vyrovnat se s osamělostí a společenskou izolací tím, že jim poskytují společnost. Jsou také subjektem, o který je možné pečovat a zvyšovat si tak sebevědomí a pocit vlastní potřebnosti. Velmi pozitivní je i skutečnost, že zvířata motivují k aktivnímu způsobu života. Některé druhy zvířat mohou i dopomoci ke zvýšení fyzické kondice poskytnutím důvodu k tělesným aktivitám. Se zvířaty je možné vždy nějak komunikovat a zároveň jsou vítaným předmětem rozhovoru s jinými lidmi. V neposlední řadě se zvíře stává důvěrníkem, který nikoho nesoudí a poskytuje absolutní přijetí bez ohledu na stáří, handicap nebo stanovenou diagnózu.

Freeman (2007) zdůrazňuje, že animoterapie je týmová spolupráce a zvíře je zde v roli prostředníka tzv. koterapeuta. Vždy je třeba mít na paměti, že na druhé straně je člověk – terapeut, který rozhoduje zda, kdy a jak přítomnosti zvířete využít ke zmírnění lidského trápení. Hastrmanová (2010) dodává, že při práci s jakýmkoli zvířecím terapeutem je velmi důležitá jeho pohoda. Je ošetřena legislativně a přímá ochrana je

dána právními předpisy, které vymezují, zakazují a postihují činnosti považované za týrání zvířat. Právě na majiteli zvířete je, aby své zvíře dobře znal a dokázal poznat, že je unavené a jeho pohoda je narušena. Pouze zvíře, které je spokojené, dokáže plně rozvinout své empatické schopnosti a předávat nám lidem svou energii, lásku, porozumění i část sebe.

2.2 Historický vývoj animoterapie a její současný stav

Již od počátku existence člověka jako biologického druhu spolu žijí zvířata a člověk bok po boku, je tedy zřejmé, že se po tisíciletí jejich soužití mezi nimi vytvořil pevný vztah. Ve starověkých civilizacích se vyskytuje mnoho důkazů uctívání až zbožštění různých zvířat. V Egyptě to byla kočičí bohyně Bastet, v Orientu zase vyšlechtěné psí plemeno pro společenské účely. Od počátků lidstva byla zvířata důležitým pomocníkem při opatrování potravy, zajišťovala člověku přesun z místa na místo, sloužila jako zdroj obživy nebo pomáhala v hospodářství. Výzkumy však prokázaly, že i v dávných dobách zvířata plnila i určitou společenskou funkci. Využívání zvířat pro nejrůznější druhy pomoci člověku je stejně staré jako domestikace (Robinson, 1995).

První písemné zmínky o léčebném použití zvířat jako doplňkové terapie pro zdravotně postižené spadají do 8. století a pochází z Belgie. V roce 1792 byl quakery v Anglii založen ústav, který si kladl za cíl pečovat o duševně nemocné zcela novým způsobem, než bylo do té doby obvyklé. Klinika opustila vězeňský způsob péče a své pacienty se snažila léčit novým aktivizujícím způsobem, kdy se pacienti starali o zahrádku a malá zvířata. Z doby před 200 lety pochází doporučení mnichů z kláštera v Yorku, že „nemocnému na těle i na duchu pomáhá modlitba a zvíře“. Léčebných účinků psů, koček, ovcí a koz, ke kterým se o rok později přidali také ptáci a koně, využívalo centrum pro epileptiky v německém Bethelu. Toto zařízení vzniklo v 19. století a po modernizaci a rozšíření funguje dodnes. První zprávy o používání zvířat v nemocnicích jsou z USA, kdy se v roce 1919 zde začali psi využívat jako „kamarádi ke hrám.“ Doslova průlomem byl rok 1969, kdy americký psychiatr B. M. Levinson zaznamenal terapeutické úspěchy se svým psím koterapeutem a obrátil tím k této metodě zraky odborné lékařské veřejnosti. Roku 1982 byly stanoveny B. M. Levinsonem

metodologické zásady nové vědní disciplíny, která nese v anglickém jazyce název „pet-facilitated therapy“ – zvířaty podporovaná terapie (Lacinová, 2007).

V roce 1990 byla v USA založena mezinárodní organizace IAHAIO (International Association of Human-Animal Interaction Organisations), zastřešující národní společnosti zabývající se oblastí výzkumu i praktické aplikace aktivit se zvířaty. Každé tři roky pořádá mezinárodní konferenci. Česká republika je jejím členem od roku 1995 prostřednictvím Asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům.

„Organizace Delta Society vypracovala v roce 1990 praktické standardy pro asistované a léčebné aktivity prostřednictvím zvířat s cílem propagovat a prosazovat pozitivní výsledky působení zvířat na lidské zdraví, odstraňovat překážky, které brání zapojení zvířat do běžného života, a podporovat nové role zvířat v léčebném a rehabilitačním (u dětí habilitačním) procesu a ve službách pro zdravotně postižené“ (Nerandžič, 2006:25).

V posledních letech je metoda ucelené rehabilitace za podpory a přítomnosti zvířat dynamicky se rozvíjející oblastí péče o klienty, v níž se stále otevírají nové a nové možnosti, přístupy a techniky. Vydávají se tematické publikace, pořádají se odborné konference, z nichž vycházejí sborníky. Vzniká spousta praktikujících organizací, přibývá výzkumných prací a obor se rozšiřuje do různých typů škol.

Z hlediska praxe, sjednocení metodologie a norem považuje Lacinová (2007) za velmi přínosné, že vznikly zastřešující organizace. Pro oblast canisterapie a jiné animoterapie (kromě hiporehabilitace) byla v roce 2003 založena Canisterapeutická asociace s cílem metodicky vést, sjednocovat organizace zabývající se canisterapií a prosazovat jejich cíle. Podle nejnovějších informací se bohužel tato asociace potýkala s existenční krizí a její činnost byla nedávno zrušena. Oblast hiporehabilitace zaštiťuje Česká hiporehabilitační společnost, která vznikla v roce 1991. Cílem činnosti je prosazovat a udržovat odborné provádění metody, školit pracovníky, zajišťovat vydávání odborné literatury, sloužit jako informační databáze a zprostředkovávat kontakty mezi jednotlivci, pomáhat při zakládání hiporehabilitačních středisek a při výměně zkušeností mezi centry již fungujícími. Tato organizace prošla v roce 2009 kompletní obnovou a daří se jí své cíle naplňovat velmi dobře a na vysoké úrovni.

2.3 Metody animoterapie

Metody animoterapie jsou základem praktických standardů, které vypracovala organizace Delta Society v roce 1990. Freeman (2007) uvádí tyto metody:

Animal Assisted Activities (AAA)

„Aktivity za pomoci zvířat“ vycházejí z přirozeného kontaktu člověka a zvířete. Tato činnost může být prováděna vzdělanými laiky nebo odborníky pracujícími se zvířaty a je zaměřená na zlepšení kvality života klienta nebo rozvoj jeho sociálních dovedností. Cíle stanovuje sám terapeut s pomocí osob pečujících o klienta. Jedná se například o přirozené zlepšování komunikace, pohyblivosti, motivace, odbourávání stresu, uzavřenosti i nečinnosti. Typickými technikami jsou hlazení zvířete, hry a péče o zvíře. Nejčastějšími klienty jsou klienti zařízení sociálních služeb (domovy pro seniory nebo osoby se zdravotním postižením) a školských zařízení (dětské domovy, speciální školy nebo zařízení pro výkon ústavní výchovy). Hlavním cílem je obecná aktivizace klienta.

Animal Assisted Therapy (AAT)

„Terapie za pomoci zvířat“ vychází z již cíleného kontaktu člověka se zvířetem. Tyto činnosti mohou provádět pouze odborně vzdělaní terapeuti pracující ve své profesi jako je např. lékař, fyzioterapeut, ergoterapeut, speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník. Cíle individuálně definuje profesionál, který je obeznámen s cíli celkové léčby klienta a jsou zaměřené na podporu konkrétních fyzických, sociálních, emocionálních nebo kognitivních funkcí klienta. Typickými technikami jsou polohování, hry na rozvoj motoriky. Nejčastějšími klienty jsou osoby s tělesným, mentálním nebo kombinovaným postižením, krátkodobě i dlouhodobě nemocní, lidé v rekonvalescenci a lidé, kteří potřebují podpůrnou léčbu psychických nebo fyzických poruch, nemocí nebo stavů nepohody. Hlavním cílem je podpora procesu léčby nebo rehabilitace.

Animal Assisted Education (AAE)

„Vzdělávání za pomoci zvířat“ znamená přirozený nebo cílený kontakt člověka se zvířetem zaměřený na rozšíření nebo zlepšení výchovy, vzdělávání nebo sociálních dovedností klienta. Tuto činnost může vykonávat pedagogický personál ve spolupráci

s animoterapeutem. Nejčastějšími klienty jsou osoby se specifickými poruchami učení, chování nebo komunikace a studenti běžných škol, kde se výuka zaměřuje na vztahy lidí a zvířat. Typickými technikami jsou předávání informací zábavnou formou a názornou ukázkou, využití zvířete jako prostředníka pro výuku. Hlavním cílem je přirozené zvýšení motivace k učení a osobnímu rozvoji.

Animal Assisted Crisis Response (AACR)

„Krizová intervence za pomoci zvířat“ může být definována jako přirozený kontakt zvířete a člověka, který se ocitl v krizovém prostředí. Tato metoda je zaměřena na odbourávání stresu a celkové zlepšení psychického nebo i fyzického stavu klienta. Cíle definuje sám animoterapeut případně ve spolupráci s dalším pracovníkem krizové intervence, a to zcela na základě aktuální potřeby klientů. Nejčastějšími klienty jsou oběti katastrof nebo násilí a jejich rodinní příslušníci, osoby evakuované mimo domov. Typickými technikami jsou psychologické metody, empatie, motivace ke komunikaci a interakci, hlazení a hry. Hlavním cílem je podpora procesu stabilizace situace.

2.4 Formy animoterapie

Dle Freeman (2007) rozlišujeme následující formy animoterapie:

Návštěvní program

Tento program zajišťuje pravidelné návštěvy animoterapeutického týmu v různých zařízeních nebo domácnostech klientů, kteří si tuto aktivitu přejí. Jedná se o nejrozšířenější formu. V České republice je návštěvní program zpravidla organizován sdruženími, která se touto problematikou zabývají. Jedná se o smluvní vztah mezi organizací a sdružením a musí být jasně stanovená pravidla. Alternativou může být docházení klienta za zvířetem nebo jejich setkávání na neutrálních místech.

Jednorázové aktivity

Rozsah těchto aktivit může být velmi široký, přičemž metody a podmínky zůstávají v jádru stejné jako pravidelné aktivity, ale četnost závisí na momentálních potřebách klientů. Může se jednat o aktivity pro uzavřený okruh klientů i širokou veřejnost. Terapeutický tým se může podílet na různých akcích a projektech jako jsou

veřejné prezentace, ukázky práce, přednášky nebo jen setkání.

Pobytový program

Zde se jedná o jednorázový nebo pravidelný pobyt klientů v prostředí, kde se provozuje animoterapie. Nejčastěji to mohou být různé tábory, statky, ekofarmy či výcviková střediska. Tato forma animoterapie je pro klienty velmi lákavá, neboť je možné ji kombinovat s ozdravným či poznávacím programem.

Rezidentní program

Pod tímto pojmem rozumíme trvalé držení animoterapeutického zvířete. Různá zařízení se mohou rozhodnout o zřízení vlastního chovu některých druhů zvířat nebo mohou vytvořit podmínky pro to, aby klienti mohli být přijati i se svým zvířátkem, které je součástí jejich života a k němuž mají silnou citovou vazbu. Mezi nejoblíbenější zvířata chovaná pro tyto účely patří psi, kočky, drobní hlodavci, ptáci v klecích nebo akvarijní rybky. Nerandžič (2006) však zdůrazňuje, že v každém zařízení by měl být člověk, který je za zvíře zodpovědný, chrání je před případným týráním a zneužíváním, stará se o jejich výchovu a dbá na to, aby je klienti nepřekrmovali a nerozmazlovali. Klienti i personál musí být seznámeni s konkrétními potřebami zvířat a hlavně také s tím, jakým způsobem se k nim mají chovat.

2.5 Využití zvířecích druhů v animoterapii

2.5.1 Canisterapie

Galajdová (1999) definuje canisterapii jako způsob terapie, který využívá pozitivního působení psa na zdraví člověka, přičemž pojem zdraví člověka je zde myšlen jako stav psychické, fyzické a sociální pohody.

Canisterapie je vhodnou podpůrnou metodou pro zlepšení psychosociálního zdraví klientů s mentálním, smyslovým a tělesným postižením, epilepsií, v logopedii, psychologii, psychiatrii i geriatrii. Pes a především vztah pes – člověk má pozitivní přínos také u klientů, kde hrozí deprivace, pocity samoty, nejistoty a malé zodpovědnosti. Velmi vhodné je využití canisterapie jako motivačního prostředku

k určité činnosti klientů jako například k pohybu, k pozornosti nebo samotné léčbě. Díky emočně příjemným prožitkům, které kontakt se psem nabízí, může dojít ke zlepšení psychického stavu klienta a jeho sociálních vazeb. Canisterapie může také fungovat jako zpestření náplně dne v zařízení nebo jako tmelící prvek při integraci zdravé a nemocné populace (Tichá, 2007).

Vzájemný kontakt člověka se psem však nesmí být potencialem zdrojem zdravotních ani psychických obtíží žádné ze zúčastněných stran. Nikdo nesmí být k účasti na canisterapii nucen. Obavy a strach klienta by měly být akceptovány. Přestože obecně lze canisterapii praktikovat u klientů všech skupin, u některých konkrétních klientů mohou existovat různé překážky, které využití této metody zcela vylučují jako např. alergie na psy, některá akutní onemocnění nebo otevřené rány. U kynofobie, což znamená chorobný strach ze psů, je nutné využít odborného přístupu. Také ze strany psa mohou nastat důvody k dočasnému přerušování canisterapie, nejčastějšími příčinami mohou být hárání feny, březost nebo přílišné línání psa.

Vhodný pes pro canisterapii

Neexistuje žádná přesná definice canisterapeutického psa. Canisterapii mohou vykonávat psi jakéhokoliv plemene i kříženci. Není důležitý vzhled nebo velikost. Mělo by jít o psa vyrovnaného, přátelského, neagresivního a ochotného ke kontaktu s lidmi. Samozřejmě by měl být ovladatelný nejen svým majitelem, ale i cizími lidmi. Eisertová (2007) zdůrazňuje, že provádění canisterapie není kynologickým sportem, ale velmi náročným odvětvím, které směřuje k sociální službě. Proto musí být pes také naprosto zdravý a v dobré psychické a fyzické kondici. Důležité je, aby i psovi přinášel kontakt s lidmi radost a potěšení.

Odborníci z oblasti canisterapie se shodují v tom, že nelze jednoznačně určit nejvhodnější plemeno. Vždy je nutné hledat vhodného konkrétního jedince. Eisertová (2007) uvádí, že obecně má na vhodnost psa vliv výchova, socializace, prostředí, ve kterém pes žije, zkušenosti s lidmi i psy, osobnost majitele a samozřejmě genetické předpoklady daného plemene. Zároveň také uvádí, že nevhodní jsou psi s předchozí negativní zkušeností a dále psi, kteří jsou cvičeni pro služební účely, jejichž součástí je i obrana a útok na člověka.

Dle Nerandžiče (2006) je pes využíván jako koterapeut, je teda prostředníkem a člověk terapeutem. Mezi psovodem a psem musí vzniknout velmi úzký vztah, proto o nich hovoříme jako o canisterapeutickém týmu. Důležité je, aby se pes naučil ve složitých situacích orientovat na svého pána, aby mu věřil a pán mu byl vždy oporou a jistotou. Zároveň psovod musí důvěřovat svému psovi – partnerovi v týmu. Tichá (2007) dodává, že je nezbytné, aby pro canisterapii nebyli vychováváni pouze psi, ale rovněž připravováni kvalifikovaní terapeuti.

Pes a terapeut, kteří chtějí vykonávat canisterapeutické poslání, musí nejdříve složit canisterapeutické zkoušky podle zvláštního zkušebního řádu. Zkušební řády jednotlivých společností, jež se zajímají o canisterapii, nejsou stejné, ale liší se jen velmi málo, jelikož mají společný cíl. Tyto zkoušky dvojici psovoda a psa zkouší v různých situacích, které mohou v praxi nastat. Vylučuje se tak agresivita, nebo přílišná bázlivost psa.

Formy canisterapie

Canisterapii můžeme rozdělit z hlediska počtu klientů na individuální a skupinovou, přičemž obě mají své opodstatnění a záleží na terapeutovi, jakou formu si zvolí a proč.

Individuální canisterapie znamená setkání jednoho klienta s jedním, popřípadě i více terapeutickými týmy. Výhodou je dle Tiché (2007) cílené působení podle individuálních potřeb klienta, přizpůsobení programu, možnost intenzivnějšího kontaktu se psem a snížení okolních rušivých vlivů.

U skupinové formy canisterapie se jedná o vzájemnou interakci více klientů se psy. Výhodou využití skupiny různých psů je, že si každý klient může vybrat psa podle svých preferencí a sympatií. Naopak možnost specifikace individuálních cílů a jejich naplňování je velmi omezeno (Tichá, 2007).

Canisterapie u klientů s mentálním postižením

Obecně canisterapie rozvíjí poznávací, motorické i sociální dovednosti. Při stanovování cílů canisterapie u mentálně postižených vždy vycházíme z konkrétních dovedností a schopností daného klienta i hloubky jeho postižení. Stanovené cíle by

měly být v souladu s jeho výchovně vzdělávacím plánem, potřebami a zájmy.

Dle Tiché (2007) se canisterapie u dětí s mentálním postižením zaměřuje na podporu psychomotorického vývoje, koordinaci pohybu, podporu řečových dovedností, rozvoj samostatnosti a sebeobsluhy, posílení sociability, navazování nových vztahů a integraci. U dospělých velmi často směřuje vedle snahy o rozvoj schopností zejména k jejich udržení. Jejich průběžné trénování a používání podporuje jejich zachování.

Při práci s klienty s mentálním postižením můžeme využít velmi mnoho možností zapojení psa do programu. Pes může být přímým aktérem v aktivitě např. při soutěžení, hře nebo výcviku psa. Podněcuje k pohybu a tím i k rozvoji motorických funkcí při zdolávání různých překážkových drah i na procházkách do přírody. Také může napomáhat při rozvoji jemné motoriky nabídkou snadno vysvětlitelných a praktických úkolů jako např. házení míčku, manipulace s karabinami a různými typy zapínání, česání psa i hraní s granulemi. Na druhou stranu pes nabízí i možnost relaxace při hlazení psa nebo polohování.

Pes je zdrojem dostatečně silných a proměnlivých podnětů, dokáže probudit zájem klienta a udrží ho v pozornosti déle než jiné objekty. Pes je jiný živočišný druh, lze ho zblízka pozorovat a zkoumat, uvědomovat si jeho části těla a tím více poznávat okolní svět. Oproti hračce je pes živý tvor, který reaguje na hlas a dotyk, hýbe se, pije, jí, má svoje potřeby a přání, může být smutný i veselý. Ale především lze o něj pečovat, dávat mu něco, co je vděčně přijímáno, dotýkat se ho, hladit ho a mazlit se s ním. Pes lásku oplácí a člověk cítí, že je tu zpětná vazba (Galajdová, 1999).

Pes je významným motivačním prvkem k různým dalším činnostem, jako je pohyb, cvičení nebo i kreativní vyjádření klienta. Pokud je pes již unavený, je možno využít psího tématu k rozvoji fantazie a tvořivosti při kreslení a modelování nebo k trénování paměti a myšlení při různých hrách týkajících se psů. Atraktivní psí téma může zvyšovat i komunikační schopnosti a rozšiřovat slovní zásobu. Touha psa oslovit, přikázat mu něco, naučit se básničku či písničku, nebo se o něm jen bavit, bývá mnohdy velmi silná (Galajdová, 1999).

Pes se stává pro mentálně postižené i prostředkem k integraci a po boku psa

získávají větší jistotu v sociálních vztazích. Pes je atraktivní i pro ostatní lidi, boří bariéry a nabízí vhodný námět ke konverzaci. V neposlední řadě je pes velký kamarád a důvěrník, kterému se mohou svěřit se svými trápeními.

Tichá (2007:78) uvádí: „Výsledky canisterapie jsou velmi individuální. Hlavním smyslem je poskytnout klientům možnost příjemně a smysluplně stráveného času, setkání s přátelskými psy a psůvody, prožitek radosti a pozitivních emocí a zejména zprostředkovat psychosociální podporu při překonávání překážek a obtíží spojených s postižením.“

2.5.2 Hiporehabilitace

Terminologie v hiporehabilitaci byla dříve dosti nejednotná a často docházelo k různým nedorozuměním. V dubnu 2009 byl proto na členské schůzi České hiporehabilitační společnosti přijat oficiální slovník pro názvy používané v hiporehabilitaci.

Hiporehabilitace je zastřešující a nadřazený název pro všechny aktivity a terapie v oblastech, kde se setkává kůň a člověk se zdravotním znevýhodněním a dále se dělí do několika disciplín:

- Hipoterapie (HT)

Hipoterapie je léčebná metoda fyzioterapie, která působí na klienta prostřednictvím pohybových impulzů, vznikajících při koňské chůzi. Přenosem těchto impulzů přes koňský hřbet na klienta, který na koni sedí či zaujímá jinou, jeho možností odpovídající polohu, dochází k oslovení centrálního nervového systému – mozku. Díky tomu, že kůň má velice podobný pohybový stereotyp chůze jako člověk, centrální nervový systém pohybově znevýhodněného člověka je nucen zpracovávat a vysílat vjemy a příkazy, které by za normálních okolností vysílal při lidské chůzi. Tím dochází k aktivaci postižených pohybových programů, které jsou způsobeny poruchou CNS, onemocněním nebo úrazem (Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010).

Správně cílenou hipoterapií je možno docílit pokroků právě v rehabilitaci

pohybu u dětí i dospělých tam, kde je postižena koordinace, rovnováha a vývoj vzpřimování. Hipoterapie může také působit preventivně tam, kde z důvodu onemocnění dochází k degeneraci či přerušení nervových drah, řídících pohyb. Zároveň jsou připraveny vhodné podmínky pro aplikaci klasických fyzioterapeutických metod, kterými má být vždy kvalitní hipoterapie doplněna.

Nesmírná výhoda metody spočívá v cyklickém opakování pohybového vzorce a v realizaci celé stimulace v prostoru. Jiný podobný prostředek, který by umožňoval klientovi po dobu terapie stimulaci zdravého pohybu na bázi bipedální lokomoce (tj. chůze) zatím ve fyzioterapii není k dispozici. Přičteme-li navíc kladné působení přírodního prostředí a pozitivní ladění psychiky klienta při terapii s koněm, máme k dispozici metodu, která nám umožňuje dosáhnout velmi kvalitního léčebného efektu za téměř vždy nadšené spolupráce klienta (www.hiporehabilitace-cr.cz).

Hipoterapie je metodicky náročná a vysoce riziková terapie, která by měla být vedena odborně proškoleným fyzioterapeutem. Hermannová (1998) varuje, že neodborně prováděná vede k tvorbě a fixaci patologické hybnosti. I malá chyba může negativně ovlivnit léčebný efekt. Každého klienta musí doporučit lékař, který bude v průběhu léčby kontrolovat jeho zdravotní stav. Je také nutné stanovit individuální léčebný plán s vyznačeným cílem terapie. Hipoterapie je nejpřísnější na kvalitu koní. Protože léčebným prvkem jsou hybné impulsy koňského hřbetu, je nezbytnou nutností dobrý zdravotní stav koní a jejich vysoká profesionalita.

- Aktivita s využitím koní (AVK)

AVK je metoda speciální/sociální pedagogiky a práce, která využívá prostředí jezdecké stáje, kontakt s koněm a vzájemné interakce s ním jako prostředek motivace, aktivizace a vzdělávání lidí se specifickými potřebami. Provádějí ji osoby se speciálním vzděláním, které prošly speciálním výcvikem – pedagog, speciální/sociální pedagog, sociální pracovník apod.

- Psychoterapie pomocí koní (PPK)

PPK je metoda psychoterapie, která se zaměřuje na léčebné ovlivnění duševních onemocnění. Provádějí ji terapeuti se speciálním vzděláním, kteří prošli speciálním výcvikem – psychoterapeut, psycholog, psychiatr apod.

Terapeutické využití koní jak v oblasti pedagogické tak psychoterapeutické představují způsob odborné garantované pomoci člověku, který ji potřebuje. V terapii jde o zmírnění nežádoucích obtíží, které klienta v životě provázejí. Kůň je zařazen jako medium s cílem podpořit pozitivní změny chování, odstranit nebo zmírnit projevy některých duševních poruch, smyslového deficitu, vytvořit chybějící citové vazby, korigovat postoje klienta k okolí apod. (www.equichannel.cz).

Nabídka aktivit s využitím koní i terapie pomocí koní v psychologii nabízí mnoho způsobů práce. S klienty se může pracovat individuálně i ve skupině. Do terapie zařazujeme práci ve stáji i přípravu koně pro ježdění (čištění a sedláni), aktivní ježdění, kombinujeme hry a práci klienta s koněm ze země s činnostmi prováděnými ze sedla. Volba konkrétní metody práce závisí na druhu znevýhodnění klienta (www.hipoterapie.cz).

Při AVK a PPK se děti i dospělí učí sebepoznání a správnému hodnocení svých dovedností a schopností. Kontakt s koněm vyvolává u klientů emotivní zážitek, podporuje jejich intelektovou složku a pozornost. Podstatná je v procesu pedagogicko-psychologického ježdění motivace. Kůň je silným motivačním prvkem pro další činnosti a tak ulehčuje další pedagogické působení. Klienti se učí spolupracovat při čištění a ošetřování koně, při nasedání nebo poskytování záchrany kolegům ze skupiny při provádění různých úkolů. Kůň se také díky velikosti stává přirozenou autoritou a svým stabilním jednáním usměrňuje nepřiměřené jednání klientů. Do cílové skupiny klientů, pro které je pedagogicko-psychologické ježdění na koni přínosné, patří: děti s poruchami učení a chování, děti s vadami řeči, klienti s mentálním postižením, klienti se smyslovými vadami, duševně nemocní klienti, klienti trpící poruchami příjmu potravin, klienti se závislostmi na návykových látkách nebo hracích automatech, klienti, kteří se obtížně sociálně začleňují atd. (www.equichannel.cz).

- Parajezdectví

Parajezdectví znamená sportovní využití pro jezdce se zdravotním znevýhodněním, který se s ohledem na svoje postižení za použití speciálních pomůcek či změněné techniky jízdy učí aktivně jezdit na koni, voltižním cvikům nebo vede koně v záprěži. Může se zúčastňovat i sportovních soutěží. Mezi disciplíny sportovního

ježdění handicapovaných patří například pararezura, parawestern, paravozatajství a paravoltiž.

Dle Kulichové (1995) je tato forma pohybu pro ty, kteří si ji vyberou, atraktivní formou udržování či zvyšování fyzické kondice. Navíc umožňuje jak fyzicky tak psychicky handicapovaným vyrovnat se snáze se svým handicapem. Parasport se zdá být zatím jedním z nejelegantnějších způsobů, jak prostřednictvím společného zájmu spojit skupiny lidí s postižením a bez něj. Také jim přidává další náplň smyslu života ve společnosti a zvyšuje jejich sebevědomí.

Odborný tým

Provoz hiporehabilitace vyžaduje nemalé prostředky, čas, prostor a v neposlední řadě tým. Tým by měl být odborný, sehraný a především spolehlivý. Charakter oboru ani jinou možnost nepřipouští. Hlavním důvodem je zajištění bezpečnosti klientů a také fakt, že hiporehabilitace vznikla propojením několika oborů. Proto tým tvoří odborníci s odlišným profesním zaměřením.

Tým je tvořen:

- terapeutem nebo instruktorem
- specialistou pro daný obor hiporehabilitace
- cvičitelem koní, který je na práci připravuje a při hiporehabilitaci za koně zodpovídá
- vhodným a speciálně připraveným koněm

Výběr vhodného koně pro hiporehabilitaci

Pro použití v hiporehabilitaci se nehledá plemeno koní, ale kůň jako jedinec. Zvíře musí posuzovat a vybírat odborník, který s ním bude pracovat a zná úkoly a cíle hiporehabilitace. Neexistuje žádné universální plemeno koní jako jediné vhodné. Široká škála klientů s velmi různými problémy a potížemi vyžaduje koně rozdílného exteriéru a temperamentu. Vždy je tedy na prvním místě otázka, k čemu bude kůň využíván a jaká je skladba klientely (Podrápská, 1996).

Vávrová (1997) rozděluje výběr koně na dvě fáze. V první se zajímá o jeho charakter. Hledá zvíře psychicky a fyzicky odolné bez vad, zlovyků i jiných návyků, společenské povahy, milující lidi, dobře vychované, poslušné, trpělivé, učenlivé a

ochotné pracovat. Ve druhé fázi výběru se zaměřuje na exteriér a zdravotní stav. Požaduje zvíře zdravé s pevnou konstitucí, se souměrnou stavbou těla a dobrou mechanikou pohybu.

V oborech hiporehabilitace, nazývaných Psychoterapie pomocí koní a Aktivity s využitím koní je širší možnost zařazení rozmanitých koňských typů. Primárním parametrem zde totiž není pohyb, který kůň předává, ale jeho přirozený vztah k lidem. Pro tuto metodiku potřebujeme a využíváme různých typů koní. Úzkostný klient dosahuje skvělých pokroků při práci s jemným citlivým zvířetem, zatímco poněkud extrovertní typ osobnosti by klidné zvíře pravděpodobně stresoval. Takového klienta naopak umravní jediné kůň, který si nenechá nic líbit a přiměřenou reakcí mu ukáže, jak se má správně chovat. Každý kůň však musí být především bezpečný při ošetřování ve stáji a adaptovaný na hluk (zvukové projevy klientů), pohyby (cvičení nebo nepředvídatelné reakce klientů) i předměty (balón, tyč, hračky), se kterými se bude při terapii setkávat (www.equichannel.cz).

V parajezdectví jsou nároky, kladené na koně nejvyšší v oblasti ovladatelnosti koně a jeho ochoty přizpůsobit se nestandardním pobídkám či pomůckám. Vše se řídí individuálními potřebami jezdce.

Při hipoterapii je kladena největší přísnost na kvalitu koně a je tedy nutný náročný výběr. Požaduje se především perfektní zdravotní stav, pevný a pružný hřbet a pravidelný krok. Koně s jakýmkoli postižením, opotřebovaní a unavení, nejsou pro tuto činnost vhodné. Ztrácejí měkkost chodů, brání se činnosti hřbetu a léčebná rehabilitace ztrácí efekt. Kulhající kůň předává svůj handicap na již handicapovaného jezdce, zvíře se strnulým hřbetem nevolní křeče klienta, kůň „bez života“ vzbuzuje spíše soucit než radost (Vávrová, 1997).

Hiporehabilitace u klientů s mentálním postižením

Pro mentálně handicapované mají největší přínos aktivity s využitím koní. Lehce mentálně handicapovaní mohou být také úspěšně zařazováni do sportovního ježdění postižených v oblasti speciálních disciplín, kde je mimořádně evidentní vliv ježdění a účasti na závodech na zlepšení kvality jejich života. Nezanedbatelný je i vliv ježdění na jejich tělesné zdraví, které bývá často oslabeno (Hollý, Hornáček, 2005).

Při práci s mentálně postiženými se dá využít mnoho metodologických variant a jejich výběr závisí především na terapeutickém cíli, který vychází z individuálních potřeb klienta. Můžeme použít individuální terapii pro konkrétního jednotlivce nebo využít pozitivní efekty skupiny, kde si mohou klienti navzájem pomáhat, podporovat se a učit se spolupráci.

Dle České hiporehabilitační společnosti (www.hiporehabilitace-cr.cz) lze metody rozdělit do čtyř skupin:

- metody zaměřené na cvičení
- metody zaměřené na prožívání
- metody zaměřené na podporu kognitivních funkcí
- metody zaměřené na sociální stimulaci

Při metodách zaměřených na cvičení je kladen důraz na aktivizaci k pohybu společně s koněm, ať již klient na koni sedí, nebo s ním pracuje ze země. Kůň je ideálním stimulačním činitelem pro pohybovou aktivitu. Člověk se necítí příliš nucen do tělesné aktivity a kůň jej spontánně k této aktivitě vybízí. Může se jednat o obyčejné nenáročné hlazení koně, jeho čištění, vodění, nebo nakonec i o samotnou jízdu na něm. V okamžiku, kdy se klient dobře adaptuje na hřbetě koně, může terapeut zařadit i složitější cvičení na hřbetě koně např. voltizní cvičení, nebo samostatné ovládání koně. Nedílnou součástí tělesné aktivizace je pozitivní vliv na koordinaci pohybů a zlepšení rovnováhy.

Metody zaměřené na prožívání kladou důraz na emoční aktivizaci a navození příjemných pocitů pomocí přímého kontaktu s koněm. Směřují k tomu, aby klientovi poskytly prožívání výjimečných zážitků. Do této oblasti můžeme zařadit i relaxační cvičení a odpoutání pozornosti od běžných starostí.

Kontakt s koněm lze velmi dobře využít i k aktivizaci kognitivních funkcí. Samotný kůň a zájem o něj přirozeně vybízí klienty k získávání nových informací z oblasti hipologie pomocí různých kvízů a speciálních her. Metody jsou detailně zaměřeny na stimulaci paměti, pozornosti a orientaci v prostoru.

Poslední oblastí je sociální stimulace, která je zaměřena na podporu zdravého sebevědomí a správného sebehodnocení, sebereflexi a zpětnou vazbu, stimulaci vůle, motivace a zájmů, formování interpersonálních vztahů ve skupině (asertivita, kooperace) a také pozitivní sociální učení nápodobou a posilováním. Přes udělování pobídek a ovládání koně, lze dobře poukazovat na způsob chování a jednání v běžných sociálních situacích. Protože je kůň pro členy skupiny společným zájmem, bývají snadněji motivováni pro úpravu některých svých vzorců chování. V rámci pracovní terapie ve stáji, kdy klienti pomáhají s ošetřováním a celkovou péčí o koně, získávají tak správné pracovní návyky.

Nerandžič (2006) dodává, že lidé s mentálním postižením nemají většinou žádné zásadní kontraindikace k zapojení se do aktivit s využitím koní, je však třeba zhodnotit stav dalších přidružených nemocí, které se u těchto klientů poměrně často vyskytují jako např. vady srdce a plic. Významnou roli hraje samozřejmě jejich mentální úroveň a pohybová vyspělost.

2.5.3 Využití dalších zvířecích druhů v animoterapii

Druhová pestrost zvířat využívaných pro podpůrné a rehabilitační aktivity je značná. Vedle koní a psů nacházejí v této oblasti své uplatnění i kočky, králíci, morčata, fretky, papoušci, lamy, delfíni, ovce, kozy a mnohá další zvířata. Každé zvíře má své výhody i nevýhody a výběr zvířete se váže především na cíl a účel terapie. Na prvním místě by však vždy mělo být zdraví a pohoda klienta, ale i samotného zvířecího terapeuta.

V porovnání s rozsáhlými informacemi a literaturou zabývající se různými aspekty hiporehabilitace a canisterapie je terapie pomocí ostatních zvířat zatím jen málo zdokumentována a údaje o ní se objevují spíše jen sporadicky nebo jako součást některých souhrnných prací.

V možnostech této bakalářské práce není popsat všechny zvířecí druhy využívající se k terapii, proto se budeme zabývat jen některými.

Kočky - felinoterapie

Felinoterapie využívá pozitivní interakce mezi člověkem a kočkou především v oblasti pomocných aktivit v každodenním životě nebo při léčebném procesu. Dle Odendaala (2007) je vědecky prokázáno, že působení kočky na člověka snižuje jeho tepovou frekvenci a krevní tlak. Hastrmanová (2010) naopak vyzdvihuje „nevědeckou“ pozitivní stránku, kdy je kočka příjemnou společnicí, sedí na klíně, vrní a zklidňuje. Často nám dává svou lásku a pocit potřebnosti, přijímá nás takové, jací jsme, nekritizuje a tiše poslouchá.

Dle Hypšové (2007) je cílem felinoterapie obecně většinou aktivizace klienta a navození emočně příjemných prožitků. Kočky mohou také člověku pomoci při rozvoji motorických schopností a verbálních dovedností, trénování paměti, získávání nových zkušeností, navazování sociálních vztahů a jejich pozitivní zpevnování nebo vytváření přátelských vztahů mezi klienty. Při samotném hlazení kočky dochází k dráždění chlupy a následnému prohřívání rukou i celkovému uvolnění. Klienti se mohou sami aktivně zapojit do ošetřování koček jako např. česání, kartáčování, krmení, procházky na vodítku.

Za základ úspěchu považuje Nerandžič (2006) správný výběr kočky. Nejdůležitějším není plemenná příslušnost kočky, ale její povahové vlastnosti. Nezbytným předpokladem kočky je její dokonalé zdraví a láska k lidem. Preferují se kočky s mírnou, vyrovnanou povahou a vyhledávající kontakt s lidmi. Kočka by měla být vychovávána od narození v lidském společenství, tak aby byla plně socializovaná. Musí mít základní hygienické návyky a musí jí být vymezeno, co je povoleno nebo zakázáno. Pro felinoterapii jsou naprosto nevhodné kočky z útulků, ze závadného hygienického prostředí, toulavé kočky nebo kočky zvyklé na volný nekontrolovatelný výběh.

Králíci a morčata

Podpurné a rehabilitační působení malých savců, především zakrslého králíka a morčete, se poměrně rychle rozšiřuje. Velkou výhodou těchto zvířat je fakt, že je lze opatřit snadno a bez velkých finančních nákladů a že nejsou náročná na prostor, výživu ani způsob chovu. Díky své velikosti se s nimi dobře manipuluje a zvládnou je držet na

rukou nebo chovat v náručí i fyzicky nebo pohybově oslabení klienti (Mahelka, 2007).

Podle Galajdové (1999) jsou králík i morče vynikajícími terapeutickými pomocníky. Jsou klidní, ale zvědaví a pohybliví, nechají se rádi hladit a jejich srst má výbornou texturu pro pozitivní taktilní podněty. Tato zvířata jsou velmi vhodná pro ležící klienty různých domovů, protože se většinou dají zcela bezproblémově umístit přímo na jejich lůžko. Králík je vhodný jak pro děti, tak i pro seniory, má zklidňující vliv na klienty, podporuje jemnou motoriku prstů a uplatňuje se i u gerontopsychiatrických klientů s demencí. Morčata jsou pro svoji velikost, mírnost i odolnost nejčastěji součástí aktivačních a terapeutických programů pro děti. Mají uklidňující vliv, odvádí pozornost od bolesti a náročných vyšetření, mohou být psychickou oporou při dlouhodobé hospitalizaci a stresových situacích. Jsou vděčným námětem rozhovorů a využívají se k prolomení komunikačních bariér u dětských pacientů s autismem. Účastní se také psychoterapie citově deprivovaných a zneužívaných dětí.

Fretky

Fretka je snadno ochočitelná, velmi přizpůsobivá, živá, zvědavá i hravá a pro člověka může být velmi příjemným a zajímavým společníkem. Nerandžič (2006) uvádí, že zejména autistické děti si s fretkami velmi dobře rozumí. Fretky dobře působí i na osamělé lidi, kteří mají najednou zpestření života s jiným nezaběhaným rytmem. S fretkou se totiž nikdo nenudí. Chov fretek je vždy spojen s jejich ošetřováním, mazlením a komunikací.

Farmingterapie

Zvláštní formou animoterapie je farmingterapie, tedy terapie prostřednictvím práce na farmě. Nejde jen o práci v přímém kontaktu se zvířaty, ale o práci v celém procesu chovu a ošetřování zvířat, včetně jejich krmení, úklidu ustájovacích prostor a různé další pomocné práce. Odměnou jim může být nejen pocit z dobře vykonané práce, ale i materiální výhody, většinou ve formě peněz jako mzdy.

Tento druh terapie je považován za velmi důležitý a účinný. Pomáhá zlepšovat fyzické schopnosti klientů, upevňovat správné pracovní návyky a učí větší zodpovědnosti. Přispívá k integraci klientů do společnosti a jejich postupnému zařazení

mezi zdravé lidi.

Terapie prací na farmě může mít dvě varianty. V jedné mají zvířata klienti přímo v domově a v té druhé variantě jezdí klienti na farmu a tam pomáhají. Obě varianty však poskytují klientům možnost pro zvířata něco udělat a starat se o ně.

Farmingterapie je využitelná spíše u klientů, kteří jsou fyzicky a psychicky schopni alespoň jednoduché manuální práce. Loučka (2007) uvádí, že pro tuto práci není nutné používat mnoho pomůcek. Aby měli klienti pocit, že jsou na farmě prospěšní, dají se jim do ruky vidle, hrábě nebo lopata a vysvětlí se, co mají dělat. Jejich práce nemusí trvat dlouho a nemusí být ani namáhavá. Spíše jde o ten pocit, že pro svá oblíbená zvířata něco udělají.

Loučka (2007) také zdůrazňuje, že při farmingterapii je nutné dávat pozor na bezpečnost lidí i zvířat. Zvířata, s nimiž přijdou klienti do styku, musí být klinicky zdravá a podrobovat se pravidelným kontrolám veterináře. Je třeba zvířata i klienty neustále sledovat a snažit se předcházet jakýmkoliv situacím, které by mohly vyústit ke střetům, ať již mezi zvířaty samotnými nebo zvířetem a klientem.

PRAKTICKÁ ČÁST

3. Využití animoterapie v domově pro osoby se zdravotním postižením Zámek Břežany

3.1 Cíl práce, metody

V praktické části mé bakalářské práce se zaměřuji na konkrétní mentálně handicapované klienty Zámku Břežany - Domova pro osoby se zdravotním postižením s celoročním pobytem. Cílem mé práce je zjistit, jaký mají vybraní klienti vztah ke zvířatům, zda se jim nabízené aktivity v rámci animoterapie líbí a co jim vlastně přináší.

Ve své práci bych se chtěla pokusit odpovědět na otázku: „**Má animoterapie v Zámku Břežany skutečně nějaký reálný smysl?**“

Kvůli nedostatku financí v celé sociální sféře se bohužel animoterapie v obdobných zařízeních ruší, neboť je hodnocena jako určitý nadstandard a tato situace hrozí i v Zámku Břežany. Doufám tedy, že mé výsledky budou využity jako relevantní informace pro vedení tohoto zařízení.

Vzhledem k záměru hlouběji proniknout do vztahu mezi mentálně handicapovanými a zvířaty jsem zvolila kvalitativní výzkum. „Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů“ (Strauss, Corbinová, 1999:10).

Pro popis jednotlivých případů jsem si zvolila formu kazuistik, které vystihují kompletní obraz konkrétních klientů.

Metody, které jsem použila ke sběru dat potřebných k vypracování jednotlivých kazuistik:

- zúčastněné pozorování

- polostandardizovaný rozhovor
- analýza osobních dokumentů

Zúčastněné pozorování

Pozorování patří mezi nejdůležitější metody kvalitativního výzkumu. Podstatou této metody je pozorné vnímání chování lidí. Pozorovatel nefunguje jako pasivní sběratel dat, který stojí mimo dění, ale sám se ho i účastní a bývá s pozorovanými v osobním vztahu. To vede k těsnějšímu přiblížení se k předmětu a k možnosti odhalit vnitřní perspektivy účastníků pozorování (Hendl, 1999).

Tuto metodu jsem zvolila z důvodu mého zaměstnání v tomto domově. Jelikož již šest let pracuji na pozici pracovnice sociální péče - vedoucí terapeut pro animoterapii a jsem téměř každodenně v interakci s mentálně handicapovanými klienty, dobře znám jejich individuální projevy chování. Myslím, že jsem schopna poznat, kdy se klientovi něco líbí či nelíbí, kdy má radost nebo je naopak rozladěn.

Polostandardizovaný rozhovor

Metoda rozhovoru je nejužívanější metodou při získávání informací od poznávaných osob. Dle Vízdala (2005) rozhovor používáme všude tam, kde chceme poznat ty stránky osobnosti, které nejsou dostupné přímému pozorování nebo jiným metodám. Jde především o názory, potřeby, motivy, zájmy atd.

K vlastnímu šetření jsem využila polostandardizovaný rozhovor, při kterém, jak vysvětluje Pelikán (1998) je záměr a cíl rozhovoru pevně stanoven, avšak uvolňuje se poněkud taktika jeho vedení – není nutné dodržovat formulaci a pořadí otázek, je však nutné dotknout se všech předem stanovených oblastí.

Otázky k rozhovoru jsem volila záměrně jednoduché dle schopností respondentů, aby otázkám dobře porozuměli a neodradily je odpovídat. Při rozhovoru jsem otázky dále rozvíjela a přizpůsobovala dle individuality klienta. Jednotlivé otázky jsem doplnila piktogramy pro lepší představivost klientů. Rozhovor se pro ně poté stal zajímavější i zábavnější a myslím, že můj záměr udržet tak delší dobu jejich pozornost byl naplněn. V rozhovoru jsem využila otevřené i uzavřené otázky a v podobě, jaké byly předkládány jednotlivým respondentům, jsou vloženy jako příloha č. 1.

Analýza osobních dokumentů

Tato klasická metoda je analýzou jakýchkoliv dokumentů, které nebyly vytvořeny za účelem našeho výzkumu. Nepracuje však pouze s listinnými dokumenty, nýbrž s veškerým předmětným svědectvím, které může sloužit jako zdroj porozumění lidskému chování. Dokumentem mohou být např. texty, filmy, magnetofonové a video záznamy. Výhodou této metody je fakt, že k získávání těchto materiálů nepotřebujeme provádět různá měření ani testy, a proto nejsou data vystavena působení zdrojů chyb (Hendl, 1999).

Pro účely mého šetření jsem využila dokumentů, jako jsou lékařské zprávy, osobní údaje klientů, záznamy a terapeutické plány. Tato metoda byla velice užitečnou při stanovování přesných diagnóz klientů a myslím, že mi pomohla k lepšímu pochopení životních situací vybraných klientů.

3.2 Charakteristika vzorku respondentů a Zámku Břežany

Vzorek respondentů

Vzorek byl předem pečlivě vybrán, aby poskytl informace od různých klientů, kteří navštěvují hospodářství Zámku Břežany. Hlavními kritérii výběru byla pravidelná účast na terapiích a schopnost verbální komunikace.

Průzkum byl proveden se čtyřmi osobami s mentálním handicapem. Průměrný věk byl 46 let. Nejmladší respondent měl 40 let a nejstarší 58 let. Tři z nich jsou obyvateli přímo domova v Břežanech a jeden bydlí od dubna 2010 v chráněném bydlení v nedalekém Šanově, což je nově zřízená sociální služba Zámku Břežany.

Zámek Břežany – Domov pro osoby se zdravotním postižením

„Zámek Břežany je domov pro osoby s mentálním postižením všech stupňů. Posláním zařízení je vytvořit plnohodnotný náhradní domov, kde se život přibližuje co nejvíce přirozenému životu a kde podpora rozvíjí individualitu a schopnosti obyvatel“ (www.zamekbrezany.cz).

Tento Domov pro osoby se zdravotním postižením se nachází uprostřed lesoparku na okraji obce Břežany u Znojma na jižní Moravě. Jedná se o příspěvkovou organizaci a zřizovatelské funkce vůči ní vykonává Rada Jihomoravského kraje. Cílovou skupinou je mládež od 16 let a dospělé osoby s mentálním postižením i s kombinovanými vadami. Kapacita zařízení je 165 klientů.

Zámek Břežany poskytuje v závislosti na stupni mentálního postižení klienta tyto sociální služby:

- ubytování
- stravu nebo pomoc při zajištění stravy
- zdravotní, ošetrovnu a rehabilitační péči
- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu
- pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- sociálně terapeutické činnosti
- podporu vytváření a zdokonalování základních pracovních návyků a dovedností
- nácvik dovedností pro zvládání péče o vlastní osobu, soběstačnost
- pomoc při uplatňování práv, zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

Dále nabízí k využití:

- preventivní rehabilitaci a hiporehabilitaci
- venkovní bazén
- chatu Bítov

Ubytování je poskytováno na 34 pokojích. Z celkového počtu jsou 2 jednolůžkové, 12 trojlůžkových a ostatní pokoje jsou vícelůžkové. Klienti jsou v zařízení rozděleni dle svých fyzických a mentálních schopností, věku a pohlaví do 14 oddělení, z toho 2 oddělení slouží klientům s hlubokým postižením. Všechna oddělení mají charakter tzv. rodinného bydlení, kdy je v jednom místě soustředěno celé oddělení, tj. ložnice, kuchyňka s jídelnou a sociální zařízení.

Chráněné bydlení Šanov

Chráněné bydlení je novým moderním typem sociální služby, jejímž cílem je umožnit skupině klientů Zámku Břežany prožít samostatný a plnohodnotný život, který se co nejvíce podobá životu lidí bez postižení. Díky získání dotace z fondů EU mohly být v obci Šanov, cca 10 km od Břežan, vybudovány dva objekty určené k ubytování klientů služby. Jeden objekt je využíván pro tzv. individuální bydlení - celkem 4 samostatné byty s dispozicí 1+kk. Druhý objekt slouží ke společnému bydlení - celkem 5 pokojů, přičemž kuchyně, sociální zařízení a další zázemí jsou společné. Tato služba je v zařízení poskytována teprve od dubna 2010 devíti klientům, kterým je nepřetržitě k dispozici asistenční služba. Pobyt v chráněném bydlení je pro klienty lepší, než umístění ve velkém zařízení ústavního typu, neboť přispívá k jejich integraci do místní komunity, rozvíjí jejich osobnost, zvyšuje jejich samostatnost a sebeúctu.

Historie zařízení

Historie původně barokního zámku se datuje k roku 1490, kdy patřil klášteru Velehradskému, ale více informací už není známo. Až roku 1713 udávají prameny jako pána Adama z Lichtensteina. Které jiné šlechtické rody se na zámku vystřídaly, není nikde zaznamenáno. Až v roce 1926 byl zámek odkoupen Kongregací sester sv. Hedviky za účelem zřízení ústavu pro oligofrenní dívky. V roce 1947 byla budova zestátněna, majitelem se stala Česká katolická charita a načas zařízení sloužilo starým lidem. Od roku 1952 však bylo rozhodnuto o umístění pouze dětí mentálně postižených. Účel využití domov pro mentálně postižené už nikdy nebyl změněn. Počátkem devadesátých let byl objekt vrácen zpět Kongregaci a ta převážnou část komplexu zámeckého areálu pronajímá příspěvkové organizaci za účelem poskytování sociálních služeb osobám se zdravotním a sociálním znevýhodněním. Přestavba zámku na sociální účely byla dlouhodobá a trvá s menšími přestávkami až do současné doby. Dřívější název Ústav sociální péče Břežany byl v roce 2007 po přijetí zákona o sociálních službách nahrazen novým názvem Zámek Břežany.

Organizační členění

- úsek sociální a zdravotní péče
- úsek aktivizačních činností a hospodářství
- úsek ekonomický a provozní – účtárna, stravování, prádelna a krejčovna, údržba, úklid

Úsek aktivizačních činností

Nabídka aktivit je velice pestrá a zahrnuje činnosti zájmové, kulturní i sportovní. Harmonogram činností je nastaven dle požadavků a schopností klientů. Speciálně vybavené dílny (keramická, hrnčířská, tkalcovská, výtvarná, stolařská) poskytují zázemí pro velmi zajímavé činnosti. Klienti se zdokonalují v ručních pracích jako je např. paličkování, vyšívání, drátkování, pletení z pedigu nebo i vaření jednoduchých jídel ve cvičné kuchyňce. Všichni se mohou zapojit do muzikoterapie nebo arteterapie. Také mohou využít sezonní nabídky plavání ve venkovním bazénu, cvičení na velké trampolíně nebo jízdě na dvoukole. Pro pohybovou terapii slouží vybavený sportovní areál domova a hřiště, při špatném počasí posilovna.

Všem klientům domova, ve velké míře však především klientům s hlubokým a těžkým stupněm postižení a klientům imobilním je nabízena služba psychorelaxačního pokoje. Pokoj je vybaven různými zařízeními pro stimulaci všech smyslů. Základ tvoří vyhřívané vodní lůžko, světelné projektory, zvuková aparatura, aroma lampy a drobné pomůcky na masáž a taktilní stimulaci. Dobré výsledky pobytu v pokoji se ukazují u klientů neklidných, hyperaktivních, kde dochází ke zklidnění, uvolnění psychických stavů a relaxaci.

V rámci wellness terapie je klientům k dispozici polohovací vířivá vana, hydromasážní bazén a masážní lehátko. Tato terapie zahrnuje i relaxační masáže celého těla a individuální pohybová cvičení.

Pod záštitou Základní školy v Hrádku a pod výukou 2 speciálních pedagogů probíhá vzdělávání klientů. ZŠ Hrádek je speciálně pedagogické zařízení a v domově jako jejich odloučeném pracovišti provozují kurzy k doplnění základů vzdělání a třídu s rehabilitačním programem.

Pro zajištění co největší domácí atmosféry se v domově slaví všechny významné svátky a pořádají různé zábavné akce. Každý měsíc v roce nabízí aktivity, které k němu neodmyslitelně patří a které se vždy těší velkému zájmu z řad klientů. Mezi nejoblíbenější patří maškarní masopust, letní stanování a táboráky, den plný her, dýňobraní nebo společné rozsvěcování adventního stromu. Pravidelně se klienti účastní různých soutěží (sportovní, pěvecké, výtvarné) a v rámci integrace často měří své síly i

se zdravými jedinci. K příležitosti dne otevřených dveří v zařízení – tzv. duhového dne a vánoční besídky v kapli se vždy s klienty nacvičuje zábavný program pro rodiče, kamarády a ostatní návštěvníky domova. Odměnou pro všechny jsou pak rekreační pobyty na horách, v lázních i v cizině. Pravidelné jsou i týdenní pobyty ve vlastním rekreačním středisku na Bítově u Vranovské přehrady.

Hospodářství Zámku Břežany a průběh terapií

Budovy hospodářství patří k areálu domova již dlouhou dobu. Dříve se zde chovala hospodářská zvířata, využívaná převážně jako zdroj masa pro celý domov. Až v roce 1995 se to změnilo a začala je nahrazovat zvířata využívaná pro terapeutické účely. V dnešní době obývají hospodářství převážně „zvířecí terapeuti“. Paleta druhového zastoupení jednotlivých zvířat je opravdu pestrá a to především kvůli odlišným preferencím klientů. Pro koho je kuň příliš velký, může se pomazlit s menším psem nebo třeba nakrmit králíky. Každý si vybere to své oblíbené zvířátko. Nyní patří mezi obyvatele hospodářství: 5 koní, 4 psi, 3 kozy, ovečka, 4 kočky, 3 králíci, 2 morčata, 2 laboratorní potkani, 2 perličky, holub a nespočet bezejmenných slepic a kačen.

Hospodářství nabízí mnoho možností pracovního uplatnění. Klienti pomáhají s každodenní péčí o zvířata a zapojují se do všeho, co je v jejich silách a schopnostech. Práce v hospodářství jim přináší zlepšení fyzické kondice, smysluplné využití volného času a učí se větší samostatnosti i novým dovednostem. Nejvíce se klienti zapojují do práce kolem koní. Každý den pomáhají s čištěním stájí, přestavováním a úklidem výběhů, kartáčováním koní a sezónně i se sušením sena a sklízením slámy.

Hlavní činností v hospodářství je však hiporehabilitace – především aktivity s využitím koní, ale okrajově i paravoltiž. Aktivity s využitím koní probíhají po celý rok, kromě prázdninových měsíců, kdy mají koně od terapií alespoň na chvíli oddech a psychicky relaxují při vyjíždkách do terénu, výletech po okolí nebo plavení v rybníku. Terapií se aktivně účastní 62 klientů a probíhají 4 dny v týdnu dopoledne i odpoledne. Lekce terapie jsou skupinové, s maximálním počtem 10 klientů, ale dle stavu klienta je často využíván i individuální přístup. Skupiny jsou záměrně sestaveny z chlapců i dívek z různých oddělení z důvodů alespoň krátké změny relativně stálého kolektivu na odděleních a eliminace negativních vztahů. Méně šikovné klienty doplňují klienti

zdatnější, aby si mohli vzájemně pomáhat, motivovat se a povzbuzovat k lepšímu výkonu.

Před každou lekcí hiporehabilitace si klienti sami koně vyčistí, mohou si je hladit a povídat si s nimi. Po důkladném očištění jsou koně společně nachystáni k terapii. Lekce hiporehabilitace probíhají na venkovní jízdárně s měkkým písčítým povrchem. K ježdění se často využívá i rozlehlý zámecký park, který je součástí domova. U jízdárny je umístěna i rampa pro bezpečné nasedání na koně a lavička sloužící k odpočinku. Průběh každé terapie je zohledněn individualitou a potřebami klienta, ale záleží i na kreativitě a nápaditosti terapeuta. Využívá se rozmanitých barevných pomůcek (míče, kužely, obrázky,...) a her. Pro aktivizaci klientů jsou zařazovány zábavné soutěže a pohybová cvičení, pro relaxaci jízdy bryčkou nebo polohování na koni.

Fyzicky zdatní klienti se mohou věnovat voltižnímu cvičení na koni. Voltiž bývá nejčastěji popisována jako gymnastika a tanec na koni. Kůň má místo sedla zapnutý voltižní pás s madly, kterých se může klient při předvádění různých cviků na hřbetě koně přidržet. Kůň pro voltiž musí být dobře vycvičen, pohybuje se v kruhu o průměru asi 15 metrů na dlouhém laně – lonži a je ovládán lonžérem. Tímto cvičením si klienti upevňují fyzickou kondici, zlepšují rovnováhu i pozornost a v neposlední řadě se rozvíjí jejich sebevědomí, když předvádí cvičení při různých příležitostech.

V současné době se k hiporehabilitaci používá pět koní různého plemene a charakteru. Každý kůň má odlišné dispozice a přednosti, kterých se pak využívá při terapii s různými typy klientů. Koně jsou ustájeni v samostatných prostorných boxech. Jako celoroční pastvina slouží rozsáhlý zámecký park, kde koně relaxují po práci.

Klienti, kteří nechtějí jezdit na koních, nebo jim to neumožňuje jejich zdravotní stav, se mohou zapojit do skupiny animoterapie. Nabídka činností v této skupině je velmi pestrá a využívá se všech zvířat v hospodářství. Klienti se učí poznávat jednotlivá zvířata a jejich potřeby, mohou je krmit, česat, hrát si s nimi. K aktivizaci klientů slouží různé hry, soutěže a oblíbené vycházky se zvířaty na vodítku. Relaxovat mohou při mazlení se zvířaty a při jízdě bryčkou nebo v zimě na saních tažených koňmi.

Pro zpestření každodenního života všech klientů v domově probíhají za příznivého počasí jednodenní výlety koňským povozem a v průběhu prázdninových měsíců i vícedenní putování s koňmi do okolí Znojma. Tyto výlety jsou velmi oblíbené. Klienti se při nich učí větší samostatnosti, poznávají jiné prostředí, navazují nové kontakty a hlavně si užijí mnoho zábavy a dobrodružství.

K příležitosti jezdeckých dnů v okolí a také ke dni otevřených dveří v domově tzv. Duhového dne, se s klienty připravují různá vystoupení se zvířaty. Všichni mají radost, když mohou svým rodičům a kamarádům ukázat, co si pilně natrénovali.

Fotografie různých činností v hospodářství Zámku Břežany jsou vloženy jako příloha č. 2.

3.3 Vlastní šetření

Vlastní šetření spočívalo především v pozorování a rozhovorech se čtyřmi klienty domova. Před započítím rozhovorů stálo samozřejmě osobní požádání o rozhovor, který by se měl týkat jejich vztahu ke zvířatům v hospodářství domova. Všichni dotazovaní souhlasili a postupně odpovídali na hlavní otázky týkající se jejich oblíbených i neoblíbených činností a zvířat v hospodářství. Velmi zajímavé byly odpovědi na otázku, zda by jim vadilo, kdyby se hospodářství zrušilo. Nakonec byla pokládána otázka, co by chtěli v hospodářství sami změnit. Tyto hlavní otázky byly doplňovány prohlubujícími otázkami, aby se utvořil komplexní obraz o dané situaci.

Rozhovory probíhaly v sedlovně hospodářství, kde klientům po obědě vaříme kávu a kde se cítí dobře, aby se nebáli více otevřít a rozpovídat. Délka rozhovorů se pohybovala od 15 do 20 minut. Veškerá data byla zaznamenána na diktafon.

Chtěla bych zdůraznit, že jména použítá v této práci jsou smyšlená z důvodu ochrany osobních dat klientů.

Kazuistiky jsem pro lepší přehlednost rozdělila na jednotlivé oddíly, jejichž obsah koresponduje s cíli stanovenými v praktické části.

Strukturu jednotlivých případů jsem si zvolila takto:

- osobní údaje
- osobnostní vlastnosti
- vlastní pohled klienta na hospodářství a animoterapii
- cíle a přínos animoterapie

I. LUKÁŠ

Osobní údaje:

Lukáš je 58letý muž se středně těžkou mentální retardací. V domově bydlí od svých 11 let. Lukáš je zcela zbaven způsobilosti k právním úkonům a opatrovníkem je jeho známý nikoliv však příbuzný. Rodinné zázemí chybí a nenavštěvuje se ani se žádnými příbuznými. Po celý rok zůstává v domově, pouze Vánoce tráví s rodinou svého opatrovníka.

Osobnostní vlastnosti:

Lukáš je velice přátelský a společenský. Díky své nekonfliktní povaze má v domově spoustu kamarádů. Verbální projev je zkreslen poruchou řeči – dyslalie.¹ I když je jeho výslovnost špatná, s ostatními lidmi se však dorozumí. Lukáš je typ člověka, který musí být vždy tam, kde se něco děje. Má to však i svoji negativní stránku, kdy se při různých emočně napjatých situacích přestane ovládat, chová se zbrkle a roztěkaně. Lukáš se také rád zapojuje do všech akcí v domově a všechen svůj čas tráví v hospodářství. Protože je v domově již dlouhou dobu a zažil ještě hospodářství s užitkovými zvířaty, bere vše jako pravý hospodář. Se zvířaty se sice rád mazlí, ale nevdá mu, když se nějaké zvíře prodá nebo umře. Kvůli jeho velmi pozitivnímu přístupu k jídlu má sklony k obezitě.

Vlastní pohled klienta na hospodářství a animoterapii:

Při rozhovoru mi Lukáš sdělil, že hospodářství navštěvuje rád a to především kvůli samotným zvířatům. Jeho nejoblíbenější činností je práce kolem zvířat. Zvířata má rád všechna, ale jako hlavní hospodář se každý den stará o jeho nejoblíbenější ovečku Rozárku, kozy Terezku, Čiku a Marušku. Pravidelně pomáhá s jejich krmením a

---

¹ Dyslalie - porucha řeči, jejíž podstatou je porucha artikulace nebo vypouštění některých hlásek. Hlávky jsou vyslovovány chybně nebo jsou nahrazovány jinými hláskami.

čištěním chlívků, dává jim čerstvou vodu a při pěkném počasí vodí na pastvu. Další oblíbenou činností jsou výlety koňským povozem, kde poznává nová místa a kamarády. Jako neoblíbenou činnost a zvíře neuvedl žádné.

Lukášovi by velmi vadilo, kdyby se hospodářství v domově zrušilo. Nejvíce by mu chyběla zvířata. Podle jeho slov „by neměl co dělat a neví, co by dělal jiného“. Hospodářství se mu líbí takové, jaké je a nechtěl by nic změnit.

Cíle a přínos animoterapie:

Lukášovy cíle jsou spojeny především s jeho chovatelskými záměry. Každý rok si přeje nějaká mláďata. Je velice šťastný, když se narodí malá kůzlata, jehňata nebo vylíhnou kačenky a kuřátka. Jeho rozzářenou tvář nelze přehlédnout. Na chovatelské úspěchy je jako hlavní hospodář právem hrdý a všem se s novými přírůstky ihned chlubí.

Díky každodenní práci v hospodářství si udržuje dobrou fyzickou kondici a hlídá svůj problém s nadváhou. Myslím, že nemalým dílem k tomu přispívá i jízda a cvičení na koni. Zvládá veškerou fyzickou práci, dokonce pomáhá při sušení a sklizení sena. I v jeho vyšším věku je stále velmi aktivní a vitální.

S Lukášem pracujeme i na zmírnění jeho zbrklého a neuváženého chování při určitých napjatých situacích. Při interakci se zvířaty musí být člověk klidný, aby se nepolekala a nepoplašila. Také k jejich péči se musí přistupovat zodpovědně. Každodenní situace Lukáše učí větší ukázněnosti a umírněnějším reakcím. Práce mu přináší určitý řád, který musí dodržovat.

Protože Lukáš nemá rodinu, se kterou by se navštěvoval, velkým přínosem jsou pro něj i výlety koňským povozem. Díky své fyzické kondici s námi může absolvovat i několikadenní stanování s koňmi. Alespoň na chvíli se může odreagovat od relativně stálého kolektivu chlapců na jeho oddělení, kde bydlí. Na výletech poznává nová místa i kamarády a zažije spoustu dobrodružství. Do domova se pak vrací odpočínutý, plný nových sil a elánu k práci.

II. PETR

Osobní údaje:

Petr je 47letý muž se středně těžkou mentální retardací. V domově bydlí od svých 12 let. Petr je zcela zbaven způsobilosti k právním úkonům a opatrovníci je jeho sestra. I když jeho rodiče již nežijí, s rodinou má dobré vztahy a všechny svátky i celé letní prázdniny tráví doma u svých příbuzných.

Osobnostní vlastnosti:

Petr je velmi citlivý a klidný. Nemá rád konflikty a nerad se hádá. Je spíše samotářský typ, nejraději poslouchá své oblíbené dechovky v sedlovně hospodářství. Na oddělení nemá rád křik a hádky, proto veškerý svůj čas tráví v hospodářství. Zde má klid od šikany ze strany silnějších klientů na oddělení, kde bydlí. Petr se neumí dost prosadit a bojí se říct nahlas svá přání. Když se pak jeho přání nesplní, bývá velmi smutný. Často vyhledává fyzický kontakt jak se zaměstnanci, tak se zvířaty. Dokáže si dlouhé hodiny se zvířaty povídat a mazlit se s nimi. Zvířata bere jako své důvěrné kamarády a nikdy by jim neublížil.

Vlastní pohled klienta na hospodářství a animoterapii:

Při rozhovoru mi Petr řekl, že hospodářství navštěvuje moc rád. Hlavními důvody je to, že má rád zvířata i zaměstnankyně hospodářství a především tu má klid. Za nejoblíbenější činnost označil výlety koňským povozem, při kterých se cítí dobře a uvolněně. Dále má rád práci kolem zvířat a samotné mazlení se zvířaty. Podle jeho slov ho však baví všechny činnosti v hospodářství a jako neoblíbenou neuvedl žádnou. Za nejoblíbenější zvíře zvolil psa, se kterým rád chodí na vycházky. Jak sám uvádí, má rád všechna zvířata a žádného se nebojí.

Nejvíce Petra rozrušila otázka, zda by mu vadilo, kdyby se hospodářství zrušilo. Na to mi odpověděl: „To bych se rozplakal.“ Nejvíce by mu bylo smutno po pejscích Samovi a Ťapce. Kdyby hospodářství v domově nebylo, chtěl by se přihlásit někam jinam ke zvířatům. Do výchovy s ostatními chlapci z oddělení by chodit nechtěl. V hospodářství by si přál šatny, kde by se mohl převlékat a schovávat své věci. Také by si přál nové misky pro psy.

Cíle a přínos animoterapie:

Petrův cíl je spojen s jeho nejoblíbenějšími zvířaty psy. Zapojuje se do každodenní péče o psy. Dává jim čerstvou vodu a čistí kotce. Chtěl by zvládnout cvičit s nimi. Učí se je vodit na vodítku, dávat jednotlivé povely a překonávat překážkové dráhy. Zvládnuté cviky mu dodávají větší sebedůvěru a může se předvést svým kamarádům.

Zlepšení sebedůvěry mu přináší i pravidelná práce v hospodářství, kterou bere jako zaměstnání, kam chodí každý zdravý člověk a dostává za něj i plat. V Petrově případě měsíční kapesné. Ve skupině pracovníků tzv. „koňáků“ se cítí dobře a přináší mu pocit, že někam patří.

S Petrem pracujeme také na tom, aby se nebál říct svá přání a uměl se prosadit. Díky zvířatům, kterým se svěřit nebojí, ho můžeme vyslechnout i my. Učí se, že nic není samozřejmé a že pokud něco chce, musí pro to i něco udělat.

Jako největší přínos animoterapie u Petra však vidím v tom, že u zvířat našel svůj klid a vytvořil si tam svůj svět, kde je spokojený. V hospodářství tráví veškerý svůj čas, na oddělení jen spí a chodí se tam najíst. Zvířatům se může svěřit se svými problémy, ty ho vyslechnou, nekritizují a nesoudí. Také mu plně nahrazují potřebu fyzického kontaktu, který mu evidentně chybí. Petrova citlivá dušička si se zvířaty velmi rozumí a v jejich blízkosti se cítí šťastný.

III. ELIŠKA

Osobní údaje:

Eliška je 42letá žena se středně těžkou mentální retardací. V domově bydlí od svých 7 let. Eliška je zcela zbavena způsobilosti k právním úkonům a její opatrovnící je zástupkyně ředitele domova. Žádnou vlastní rodinu nemá. Dříve navštěvovala rodinu jiné klientky, ale dnes zůstává po celý rok v domově.

Osobnostní vlastnosti:

Eliška je přátelská a vstřícná. Dobře komunikuje s ostatními lidmi. Je společenská a společnost druhých sama vyhledává. Občas má však sklony k řízení a

rozkazování ostatním klientům. Ke svému životu potřebuje aktivitu a činnost, nemá ráda nudu. Je velmi pohybově nadaná a ráda tancuje. Velmi zajímavou nabídku aktivit jí poskytuje hospodářství. Eliška se ochotně zapojuje jak do práce kolem zvířat, tak do hiporehabilitace. Díky svému pohybovému nadání cvičí na koních voltiž. Zvířata má ráda jako své kamarády i jako prostředek k aktivizaci.

Vlastní pohled klienta na hospodářství a animoterapii:

Při rozhovoru s Eliškou jsem se dozvěděla, že hospodářství navštěvuje ráda. Hlavním důvodem jsou především zvířata, že je s nimi „sranda“. Jako svoji nejoblíbenější činnost uvedla jízdu na koni. Na předních příčkách oblíbenosti se objevily i výlety, ale baví ji všechny nabízené činnosti. Ze zvířat nejvíc preferuje koně, neboť jsou podle jejích slov velcí a krásní. Dále se jí líbí kočky a psi, protože se s nimi může mazlit. Jako neoblíbené zvíře neoznačila žádné, všechna naše zvířata má ráda.

Elišce by velmi vadilo, kdyby se hospodářství zrušilo. Na tuto otázku mi doslovně odpověděla: „Zbláznila bych se a byla bych moc smutná“. Nejvíce by jí chyběli koně a neví, co by dělala jiného. V hospodářství je spokojená a nechtěla by nic změnit.

Cíle a přínos animoterapie:

Eliška má své cíle spojené jak jinak než s koňmi. Chce se zdokonalovat ve cvičení na koních a vystupovat na závodech. Ve cvičení je velmi šikovná, má ladné pohyby a zvládá i těžší cviky. Na koni cvičila už i ve dvojici s jiným klientem, což vyžaduje dokonalou spolupráci a souhru obou cvičenců. Vystupování před publikem jí nedělá žádný problém. Požadovanou sestavu vždy pilně trénuje a pořadí cviků si dokáže sama zapamatovat. Procvičuje si tak paměť i pozornost. Elišku také baví péče o koně, jejich pravidelné kartáčování a zaplétání hřív i ocasů, aby jim to při vystupování slušelo. Odměnou jí pak bývá potlesk a obdiv publika.

Díky koním se také korigují její autoritativní sklony. Koně jsou pro ni přirozenou autoritou, kterou musí respektovat. Na špatné zacházení kůň ihned zareaguje. Také samotné chování u koní musí přizpůsobit určitému danému řádu, jinak nebude moci koně nadále navštěvovat.

U Elišky spatřuji jako velmi pozitivní to, že si našla u koní příjemnou aktivitu, která ji baví a naplňuje. U většiny mentálně retardovaných žen v jejím věku vidím jako dosti negativní problém jejich aktivizaci. Tyto ženy většinou nic nebaví, nechtějí se hýbat a s tím jsou pak spojena další rizika různých onemocnění i obezita. Eliška má naopak díky ježdění na koni smysluplnou činnost. Aby mohla cvičit na koni, snaží se svou fyzickou kondici a štíhlou postavu udržovat také v posilovně a dokonce i úpravou jídelníčku, z něhož vypustila příliš kalorické sladkosti. Myslím, že to jejímu zdraví velmi prospívá.

IV. JANA

Osobní údaje:

Jana je 40letá žena s lehkou mentální retardací. V domově žije od 17 let. Od dubna 2010 bydlí v chráněném bydlení v Šanově. Jana je zcela zbavena způsobilosti k právním úkonům a za opatrovníka má zástupkyni ředitele domova. Matka bydlí v nedalekém domově pro seniory, a proto se mohou občas navštěvovat. Příležitostně také tráví svůj čas s rodinou svého bratra.

Osobnostní vlastnosti:

Jana je komunikativní a temperamentní. V kolektivu ostatních klientek je dominantní a umí se prosadit. V domově v Břežanech bývaly hádky na oddělení téměř na denním pořádku. Cítí se lépe mezi muži, kteří ji obdivují. V chráněném bydlení žije se svým přítelem, což se jí moc líbí. Velkou výhodou je především větší soukromí než v domově v Břežanech, kde bydlela na oddělení s ostatními klientkami a neměla samostatný pokoj. Jediné co Janě v Šanově chybí, jsou zvířata, které má moc ráda a v chráněném bydlení být nemohou. Také možnosti aktivizace jsou omezené a nabídka různých činností není tak pestrá jako v terapeutických dílnách v domově v Břežanech. Jedenkrát týdně tedy dojíždí do hospodářství Zámku Břežany. Účastní se hiporehabilitace, ale zapojuje se i do práce kolem zvířat.

Vlastní pohled klienta na hospodářství a animoterapii:

Při rozhovoru mi Eliška sdělila, že hospodářství navštěvuje ráda především kvůli koním. Jako další důvod uvedla fakt, že má ráda zaměstnance hospodářství. Z nabízených aktivit nejraději jezdí na výlety koňským povozem. Také se jí líbí mazlení

se zvířaty, nejvíce s mláďaty zvířat. Veškeré činnosti vykonává, podle jejích slov, ráda a není žádná, která by ji nebavila. Mezi zvířaty označila za nejoblíbenější koně a psy. Není žádné zvíře, které by vyloženě ráda neměla.

Na otázku zda by jí vadilo, kdyby se hospodářství zrušilo, odpověděla bez rozmýšlení: „Ano“. Nejvíce by jí chyběla práce a pohyb. Pokud by nemohla chodit pomáhat do hospodářství, nudila by se. V hospodářství by nic měnit nechtěla. Doslovná odpověď zněla: „Je to dobrý“.

Cíle a přínos animoterapie:

Cíle Jany jsou zaměřeny na koně. Chtěla by se zdokonalit v péči o koně. Postupně se učí s koňmi více pracovat, nasazovat jim ohlávky a rozeznávat různé části postrojů. Trénuje si tak paměť i pozornost. Má radost, když se jí činnosti daří a terapeuti ji pochválí. Motivuje ji to k lepším výkonům.

Díky koním se také Jana učí větší samostatnosti a zodpovědnosti. Protože se v dubnu 2010 přestěhovala do Šanova, musí do Břežan dojíždět autobusem. Nejprve si cestu vyzkoušela s doprovodem a nyní už vše zvládá úplně samostatně. Rozvíjí to celkově její osobnost a přispívá k menší závislosti na ostatních.

Jízdu na koni bere jako příjemné zpestření po vykonané práci. Vždy nejprve koně pečlivě vyčistí a pomůže připravit na ježdění. Samotné ježdění na koni zlepšuje její fyzickou kondici, držení těla a rovnováhu. Postupně zkouší i samostatné ovládání koně ze sedla. Odměnou za pomoc v hospodářství jsou jí i několikadenní výlety koňským povozem, kde může relaxovat a nabírat další síly do práce. Animoterapie jí přináší smysluplnou činnost a dobrou formu aktivizace.

3.4 Výsledky šetření

Pro naplnění cíle stanoveného v praktické části této práce jsem využila jednotlivé kazuistiky klientů. Pro vytvoření ucelenějšího obrazu o každém klientovi obsahují kazuistiky osobní údaje a osobnostní vlastnosti klientů, které jsem získala analýzou osobních dokumentů a pozorováním v přímé práci s klienty. V oddíle

„osobnostní vlastnosti“ jsem se snažila poukázat také na určité problémy klientů, které lze pomocí animoterapie odstranit nebo alespoň zmírnit.

- Lukáš se v interakci se zvířaty učí zvládat své emoce. Zvířata mu svými reakcemi ukazují jak se správně chovat. Lukáš ví, že v jejich přítomnosti nesmí křičet, chovat se zbrkle. Správné chování si přenáší i do každodenních situací v jeho životě.
- Petr má problémy prosadit se v kolektivu. V rámci animoterapie s ním pracujeme na zvýšení sebedůvěry prostřednictvím učení se novým dovednostem.
- Eliška má občas sklony k rozkazování a řízení ostatních klientů. Díky koním koriguje své autoritativní sklony. Kůň je pro ni přirozenou autoritou, kterou musí respektovat.
- Jana se odstěhovala do chráněného bydlení v Šanově, kde jí zvířata i práce kolem nich chybí. Při pravidelném dojíždění do Břežan se učí větší samostatnosti a zároveň má smysluplnou aktivní činnost.

V oddíle „vlastní pohled klienta na hospodářství a animoterapii“ jsem využila rozhovorů s klienty a snažila se utřídit konkrétní odpovědi klientů na pokládané otázky. Z odpovědí vyplývá, že všichni respondenti navštěvují hospodářství rádi. Nejčastějšími důvody byla zvířata. Na předních příčkách oblíbenosti u jednotlivých nabízených činností v hospodářství se nejčastěji objevily výlety koňským povozem, práce kolem zvířat a mazlení se zvířaty. Ani jediný z dotazovaných klientů nevedl nějakou činnost, která by ho nebavila dělat. Všichni shodně odpověděli, že je baví všechny činnosti. Jako nejoblíbenější zvíře „zvítězil“ bezkonkurenčně kůň. Na dalších pozicích v oblíbenosti se objevili psi, kočky a ovečka. Shodně taktéž ani jeden klient nevedl žádné zvíře, které by neměl rád. Podle odpovědí vyplývá, že všichni mají ke zvířatům velmi pozitivní vztah, berou je jako své kamarády a jsou spokojeni v jejich přítomnosti.

Z odpovědí klientů jsem se dozvěděla, že všem klientům by jednohlasně vadilo, kdyby se hospodářství zrušilo. Nejvíce by jim chyběla zvířata a práce. Tři z dotazovaných klientů neví, co by dělali jiného, pokud by nemohli navštěvovat hospodářství. Jeden klient by se podle jeho slov přihlásil někam jinam ke zvířatům. Většině klientů se hospodářství líbí, jaké je a nechtěli by nic změnit. Pouze jeden by chtěl šatny pro převlékání.

Každý klient je svým způsobem osobou jedinečnou, má odlišné potřeby a vyžaduje individuální přístup. Proto má pro každého z nich animoterapie jiný stěžejní přínos.

- U Lukáše vidím největší přínos v upevňování dobré fyzické kondice, redukci nadváhy, ale také v tom, že má smysluplnou činnost. Veškerý svůj čas tráví raději v hospodářství než by seděl na pokoji u televize.
- Pro Petra je nejdůležitější pocit, že někam patří a že dokáže zvládnout plno věcí. V hospodářství má svůj svět, kde má klid a je šťastný.
- Eliška si u koní našla příjemnou aktivitu, která ji baví a naplňuje. Cvičení na koni upevňuje její fyzické zdraví.
- Jana se díky animoterapii více osamostatnila a stala se méně závislou na ostatních.

U mentálně handicapovaných jsou změny velmi náročné a pozvolné. I malinkaté krůčky ke zlepšení jsou však pozitivní a můžeme je považovat za dobrý úspěch. Podle získaných informací přímo od klientů a díky vlastnímu pozorování se tedy domnívám, že animoterapie má na klienty pozitivní vliv. A i když neudělá šťastné nebo nevyřeší problémy všem klientům, podle mého názoru, má reálný smysl v tomto zařízení.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zabývala tématem animoterapie u osob s mentální retardací. V teoretické části jsem se snažila předložit informace získané studiem odborné literatury objasňující základní termíny - mentální retardaci a animoterapii, které tvoří samostatné kapitoly. V této části pro mě bylo nejobtížnější zajištění dostatečného množství potřebné literatury, protože knih o animoterapii je na našem trhu nedostatek a většinou vychází jen informativní články v odborných časopisech a na internetu.

V praktické části jsem se zaměřila na konkrétní mentálně handicapované klienty Domova pro osoby se zdravotním postižením Zámku Břežany. Snažila jsem se čtenářům přiblížit život v domově a jednotlivé činnosti v hospodářství. Cílem vlastního pozorování a rozhovorů s klienty bylo zjistit, jaký mají vybraní klienti vztah ke zvířatům, zda se jim nabízené aktivity v rámci animoterapie líbí a co jim vlastně přináší. Tento cíl byl rozpracován v kazuistikách čtyř klientů domova, kteří se pravidelně účastní terapie. Všichni respondenti shodně odpověděli, že hospodářství navštěvují rádi a činnosti se jim líbí. Z odpovědí také vyplývá, že ke všem zvířatům mají velmi pozitivní vztah. Každý klient je ve své podstatě jedinečný, a proto každému z nich animoterapie přináší něco jiného. Jako hlavní přínos pro tyto klienty však považuji zlepšení fyzické kondice, celkovou aktivizaci a především smysluplnou činnost. Proto se domnívám, že animoterapie v tomto zařízení skutečně svůj reálný smysl má.

V současné době je v podobných domovech obvykle dobře postaráno o tělesný stav obyvatel, ale pro dosažení pocitu spokojenosti a štěstí klientů chybí čas a peníze. Výsledky této práce by se mohly stát návodem i pro jiné domovy. Nerandžič (2006) ve své knize výstižně shrnuje přednosti využití zvířat v domovech s celoročním pobytem, se kterými se plně ztotožňuji:

- Klienti mohou převzít odpovědnost za péči o zvířata.
- Zvířata zprostředkovávají lepší komunikaci mezi handicapovanými a ošetřujícím personálem, navozují stav soukromí a respektu.
- Handicapovaní lidé se soustřeďují na každodenní a budoucí problémy, nezabývají se minulostí.
- Zvířata nerozlišují mezi tím, kdo je krásný a zdravý nebo nemocný a ošklivý, cítí jenom, že je člověk miluje. V tom je jejich výhoda, dávají tak pozitivní

impulzy a obohacují emotivní složku života v segregčních ústavech.

- Zvířata dokážou do jisté míry suplovat nedostatek lidské lásky, i když ji nemohou plně nahradit.
- V přítomnosti chovaných zvířat postupně klesají nároky klientů ústavu na pozornost ošetřujícího personálu. Současně se tak chrání duševní zdraví personálu a zmírňují se příznaky syndromu vyhoření. Zvířata brání frustračnímu stresu a pocitu marnosti při práci.
- Snižuje se spotřeba léků a technických pomůcek.

Zvířata nejsou všelékem na problémy, ale obohacují handicapovaným život, mění jejich životní styl a zvyšují kvalitu jejich života.

Moje vlastní zkušenost s animoterapií u mentálně handicapovaných i osobní zainteresovanost na problematice, myslím, pozitivně přispívá ke zpracování této bakalářské práce a k zajištění její využitelnosti pro další praxi.

RESUMÉ

Bakalářská práce je členěna na část teoretickou a praktickou. První kapitola teoretické části je věnována vysvětlení pojmu mentální retardace, jeho etiologii, klasifikací a psychologickou charakteristikou osob s jednotlivými stupni mentálního postižení. Podrobněji se zaměřuje i na problematiku domovů s celoročním pobytem a novými pohledy na ústavní péči. Druhá kapitola se věnuje představení animoterapie a jejího přínosu. Zmíněn je také historický vývoj a současný stav, uvedeny jsou jednotlivé metody a formy animoterapie. Zároveň se druhá kapitola zaměřuje na využití možných zvířecích druhů v animoterapii.

Praktická část je zaměřena na konkrétní klienty Domova pro osoby se zdravotním postižením Zámku Břežany a na využití animoterapie v praxi. Součástí práce je i představení tohoto domova a činností v hospodářství. Cílem práce bylo zjistit, jaký mají vybraní klienti vztah ke zvířatům, zda se jim nabízené aktivity v rámci animoterapie líbí a co jim vlastně přináší. Snažila jsem se také odpovědět na otázku, zda má animoterapie v tomto zařízení vůbec nějaký smysl. Pomocí rozhovorů s klienty, analýzy dokumentů a vlastního pozorování jsem zpracovala kazuistiky čtyř klientů s mentální retardací. Z těchto kazuistik vyplývá, že všichni dotazovaní klienti mají ke zvířatům velmi pozitivní vztah a nabízené aktivity se jim líbí. Přináší jim zlepšení fyzické kondice, celkovou aktivizaci, smysluplnou činnost a také se pro ně zvířata stala dobrými kamarády, kterým se mohou svěřit se všemi svými starostmi. Proto se domnívám, že animoterapie pro mentálně handicapované obyvatele tohoto domova opravdu reálný smysl má.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá animoterapií u osob s mentálním handicapem a jejím využitím v praxi. Práce obsahuje informace o problematice mentální retardace, její klasifikaci a psychologických vlastnostech osob s tímto handicapem. Práce se věnuje i definování pojmu animoterapie, jejích metod a forem, včetně využití možných zvířecích druhů v této terapii. Praktická část práce se zaměřuje na využití animoterapie v domově pro osoby se zdravotním postižením Zámku Břežany. Prostřednictvím kazuistik ukazuje vlastní pohledy mentálně handicapovaných klientů domova na animoterapii a jejich vztah ke zvířatům.

ANOTATION

The thesis deals with the animotherapy of people with mental disabilities and its usage in a practice. It contains information on the problems of mental retardation, its classification and psychological characteristics of people with this handicap. This document defining the animotherapy, its methods and forms, including use of possible animals in this therapy. Practical part focuses on the use of animotherapy in a home for people with disabilities Zámek Břežany. Own points of view of the mentally handicapped clients at the animotherapy and their relationships to animals are shown through case studies herein.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Knihy, syntetické práce a monografie

BAZALOVÁ, B. *Psychopedie*. In PIPEKOVÁ, J. (ed.) Kapitoly ze speciální pedagogiky. 2. vyd. Brno: Paido, 2006, s. 269-286. ISBN 80-7315-120-0.

DOLEJŠÍ, M. *K otázkám psychologie mentální retardace*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1978.

EISERTOVÁ, J. *Plemena psů využívaná pro canisterapii, výběr vhodných psů*. In VELEMÍNSKÝ, M. (ed.) Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: Dona, 2007, s. 65-71. ISBN 978-80-7322-109-6.

FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008, 208 s. ISBN 978-80-7387-014-0.

FREEMAN, M. *Terminologie v zooterapii*. In VELEMÍNSKÝ, M. (ed.) Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: Dona, 2007, s. 30-37. ISBN 978-80-7322-109-6.

GALAJDOVÁ, L. *Pes lékařem lidské duše aneb canisterapie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999, 160 s. ISBN 80-7169-789-3.

HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999, 278 s. ISBN 8024600307.

HOLLÝ, K., HORŇÁČEK, K. *Hipoterapie – Léčba pomocí koně*. Ostrava: Montanex, 2005, 293 s. ISBN 80-7225-190-2.

HYPŠOVÁ, D. *Felinoterapie*. In VELEMÍNSKÝ, M. (ed.) Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: Dona, 2007, s. 259-280. ISBN 978-80-7322-109-6.

JISKROVÁ, I., CASKOVÁ, V., DVOŘÁKOVÁ, T. *Hiporehabilitace*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita, 2010, 147 s. ISBN 978-80-7375-390-0.

KULICHOVÁ, J. a kol.: *Hiporehabilitace*. Praha: Česká hiporehabilitační společnost, 1995, 100 s.

LACINOVÁ, J. *Historický vývoj zooterapie a její současný stav*. In VELEMÍNSKÝ, M. (ed.) *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 2007, s. 27-29. ISBN 978-80-7322-109-6.

LOUČKA, R. *Farmingterapie*. In VELEMÍNSKÝ, M. (ed.) *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 2007, s. 299-305. ISBN 978-80-7322-109-6.

MAHELKA, B. *Využití dalších zvířecích druhů v animoterapii – malá zvířata*. In VELEMÍNSKÝ, M. (ed.) *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 2007, s. 292-298. ISBN 978-80-7322-109-6.

MONATOVÁ, L. *Pedagogika speciální*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1992, 199 s. ISBN 80-210-1009-6.

NERANDŽIČ, Z. *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*. 1. vyd. Praha: Albatros Plus, 2006, 156 s. ISBN 80-00-01809-8.

ODENDAAL, J. *Zvířata a naše mentální zdraví*. 1. vyd. Praha: Brázda, 2007, 176 s. ISBN 978-80-209-0356-3.

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998, 270 s. ISBN 80-7184-569-8.

PIPEKOVÁ, J. *Ústavy sociální péče pro osoby s mentálním postižením*. In PIPEKOVÁ, J. (ed.) *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006, s. 299-308. ISBN 80-7315-120-0.

PODRÁPSKÁ, J., VÁVROVÁ, E., VLACHOVÁ, M. *Povídání o hipoterapii*. 1. vyd. Vyškov: M.I.A Studio, 1996, 40 s.

ROBINSON, I. *Rozvoj výzkumu interakcí mezi člověkem a zvířetem – Dějiny soužití člověka se zvířaty*. In Sborník ze symposia Zvířata a lidé. 1995, s. 1-8.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999, 202 s. ISBN 80-85834-60-X.

ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 184 s. ISBN 80-7178-506-7.

TICHÁ, V. *Metodika canisterapie*. In VELEMÍNSKÝ, M. (ed.) *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 2007, s. 72-84. ISBN 978-80-7322-109-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-7178-802-3.

VÍZDAL, F. *Techniky poznávání osobnosti*. Brno: IMS, 2005, 50 s.

2. Časopisy a jiné zdroje

HASTRMANOVÁ, L. *Felinoterapie aneb není kočka jako kočka*. Sociální služby, 2010, 6-7, s. 34-35.

HERMANNOVÁ, H. *Rozdělení hiporehabilitace a specifická role koně*. Jezdectví, 1998, 2, s. 37.

VÁVROVÁ, E. *Kůň pro hipoterapii*. Jezdectví, 1997, 4, s. 37.

VÝROČNÍ ZPRÁVA Zámku Břežany 2010

3. Internetové zdroje

Česká hiporehabilitační společnost, Terapeutická sekce [online]. [cit. 2011-02-02].
Dostupné na WWW: <http://www.hiporehabilitace-cr.cz/index.php/sekce/terapeuticka>

Equichannel, Léčba koňmi - rozdělení hiporehabilitace [online]. [cit. 2011-02-04].
Dostupné na WWW: <http://www.equichannel.cz/lecba-konmi-4-rozdeleni-hiporehabilitace>

Hipoterapie o. s. Epona, hiporehabilitace [online]. [cit. 2011-02-04].
Dostupné na WWW: <http://www.hipoterapie.cz/index.html>

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Sociální služby – způsoby pomoci [online]. [cit. 2010-11-10]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/9#sszp>

Zámek Břežany, Úsek zájmových a aktivizačních činností [online]. [cit. 2011-02-27].
Dostupné na WWW: <http://zamekbrezany.cz/index.php?clanek=6>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Otázky k rozhovoru s respondenty šetření.

- str. 32

Příloha č. 2: Fotografie z hospodářství Zámku Břežany.

- str. 39

Příloha č. 1:

**OTÁZKY K ROZHOVORU S RESPONDENTY PRŮZKUMU
BAKALÁŘSKÉ PRÁCE - ANIMOTERAPIE A MENTÁLNĚ
HANDICAPOVANÍ**

1. Navštívuješ rád/a hospodářství Zámku Břežany?
A proč?

ANO

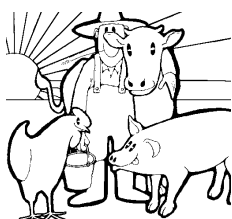

NE

2. Co děláš v hospodářství nejraději?

Uspořádej jednotlivé činnosti od nejoblíbenější až po nejméně oblíbenou.

práce kolem zvířat

hlazení a mazlení
se zvířaty

výlety a jízda bryčkou

ježdění na koni

procházky se zvířaty

hry a soutěže se zvířaty

3. Je nějaká činnost, která tě naopak nebaví dělat?

4. Které z našich zvířátek máš nejraději?

koně

psi

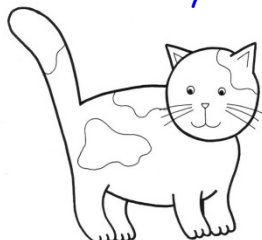
králíci

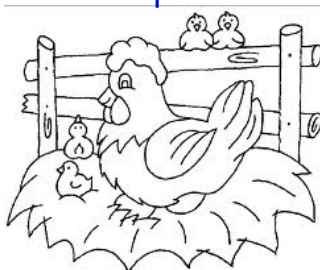
holubi

kočky

slepice

kozy

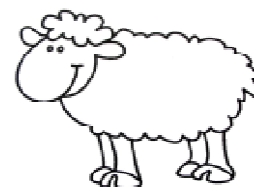
kačeny

morčata

ovečka

5. Je nějaké zvíře, které naopak nemáš rád/a?

6. Vadilo by ti, kdyby se hospodářství zrušilo?

Pokud ano, co nejvíce by ti chybělo?

7. Co bys dělal/a jiného, kdyby hospodářství v domově nebylo?

8. Chtěl/a bys v hospodářství něco změnit?

Příloha č. 2:

Fotografie z hospodářství Zámku Břežany

Farmingtherapie v hospodářství

Animoterapie

Akce v hospodářství

Výlety koňským povozem

Paravoltiž

Vystoupení na Den otevřených dveří – Duhový den

Mikuláš

Zimní radovánky

Terapeutický tým

